

Anu Niemi

TUKIPERHETYÖSKENTELEY
UUDENKAUPUNGIN PERHEKESKUKSESSA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2018

TUKIPERHETYÖSKENTELY UUDENKAUPUNGIN PERHEKESKUKSESSA

Niemi, Anu
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Toukokuu 2018
Ohjaaja: Kumpulainen, Pasi
Sivumäärä: 43
Liitteitä: 8

Asiasanat: tukiperhetyöskentely, ehkäisevä lastensuojelu, vapaaehtoistyö

Tämä kehittämistyönä toteutettu toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin Uudenkaupungin perhekeskuksen toimeksiannosta. Uudenkaupungin perhekeskus on osa Uudenkaupungin ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa, joka tarjoaa sosiaalihuoltolain alaisia palveluja Uudenkaupungin sekä yhteistoiminta-alueen lapsiperheille.

Kehittämistyön tavoitteena oli ehkäisevässä lastensuojelussa vapaaehtoistyönä toteutettavan tukiperheprosessin sekä siinä käytettävien työtapojen ja käytäntöjen kuvaaminen ja kehittäminen. Tarkoituksena oli lisätä henkilökunnan tietoa tukiperheprosessista sekä antaa valmiuksia ja työvälineitä sen läpiviemiseen ammatillisesti sekä tasalaatuisena.

Uudenkaupungin perhekeskuksen tukiperheet ovat vapaaehtoisia, joka tuo omia erityispiirteitään tukiperheprosessille. Eryityisesti vapaaehtoisten motiivoinnin ja tukemisen merkitys nousee tärkeään rooliin, jotta he jaksaisivat jatkaa tärkeässä työssään.

Teoriatiedon lisäksi tässä kehittämistyössä pyrittiin hyödyntämään käyttäjien ja toimijoiden henkilökohtaisia kokemuksia, näkemyksiä ja ajatuksia. Kehittämismenetelminä käytettiin dialogista keskustelua toimeksiantajan kanssa sekä puolistrukturoitua teemahaastattelua tämän hetkisille tukiperheille. Menetelmien avulla kerättiin tietoa ohjeistuksen ja materiaalien sisällön sekä lomakkeiden visuaalisen ilmeen suunnittelun tueksi.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi materiaalipankki, josta löytyy helposti tukiperheprosessikaavio sekä toimintaohjeet ja materiaalit eri vaiheisiin liittyen. Materiaalipankki löytyy sähköisessä muodossa Uudenkaupungin terveyskeskuksen IMS-sovelluksesta sekä tulostettuna versiona perhekeskuksesta.

SUPPORT FAMILY WORK IN UUSIKAUPUNKI FAMILY CENTER

Niemi, Anu
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
May 2018
Supervisor: Kumpulainen, Pasi
Number of pages: 43
Appendices: 8

Keywords: support family work, preventive child protection, volunteering

This functional thesis was carried out on the request of Uusikaupunki family center. The family center is a part of preventive healthcare acting under the Finnish social welfare law and it provides services to families with children in Uusikaupunki and its co-operation area.

The goal of the development work was to describe and develop the support family process and its working methods and policies. The support families participate on voluntary basis. The aim was to increase the professional knowledge of support family process and create transferable skills and tools to run it professionally and homogenously.

The support families working with Uusikaupunki family center are volunteers. This brings some characteristic features to the process. To keep up the volunteers' strength in their valuable job it is important to motivate and support them.

In addition to theoretical knowledge this development work aimed to benefit from receivers and actors own personal experiences, views and thoughts. The development methods used were dialogue between the family center and a half-structured theme interview with the current support families. Methods were used to gather information for drafting the guidance, materials and the visual appearance of the forms.

As an output of this development work a material bank was introduced. The support family process chart, directive and materials considering different points of the process are easily found there. This material bank can be found online and printed at the family center in Uusikaupunki.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1	Kehittämistyön tausta ja toimintaympäristö	7
2.2	Kehittämistyön tarve	9
3	TUKIPERHETYÖSKENTELY	10
3.1	Vapaaehtoisuuden näkökulma	13
4	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	17
4.1	Kehittämistyön tavoitteet	17
4.2	Kehittämistyön eteneminen	18
4.3	Kehittämistyössä käytetyt menetelmät	22
4.3.1	Yhteisideointi	23
4.3.2	Tukiperheiden haastattelut	24
4.3.3	Prosessikuvauksen laadinta	25
4.3.4	Materiaalipankin kokoaminen ja tuotteistaminen	25
5	KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	26
5.1	Tukiperheprosessi Uudenkaupungin perhekeskuksessa	26
5.1.1	Vapaaehtoistoimintana toteutetun työn organisointi	28
5.1.2	Tukiperheiden rekrytointi	29
5.1.3	Tukiperheiden koulutus	30
5.1.4	Tukiperhetyöskentelyn valmistelu	31
5.1.5	Aloituspalaveri	33
5.1.6	Päätös	34
5.1.7	Sitouttaminen, ohjaus ja tukeminen	34
5.1.8	Seuranta	37
6	ARIVOINTI JA POHDINTA	38
	LÄHTEET	41
	LIITE 1 Tukiperhehakemus	
	LIITE 2 Vapaaehtoisen suostumus – rikosrekisteriotteen hakeminen	
	LIITE 3 Turvallisuussuunnitelma	
	LIITE 4 Suostumus – lausunto sosiaalitoimelta	
	LIITE 5 Tukiperhehaastattelu	
	LIITE 6 Kuljetuslupa	
	LIITE 7 Vaitiolositoumus	
	LIITE 8 Tukisuhteen arviointilomake	

1 JOHDANTO

Mannerheimin Lastensuojeluliiton tekemän vanhemmuuskyselyn (2016) mukaan kolmanneksella vanhemmista ei ole lainkaan omaa tukiverkostoa. Monilla perheillä tukena on esimerkiksi isovanhemmat, mutta näin ei aina ole. Ystävät ja sukulaiset asuvat kaukana tai he eivät muista syistä ole osallisena perheen elämässä. (Kolmannes perheistä ilman... 2016, Uutiset Kotimaa.) Ennen perheet eivät olleet yhden aikuisen varassa, vaan tukena oli suuri perhe ja yhteisöt. Tänä päivänä perheet ja suvut ovat hajaantuneet etäälle toisistaan, perheet muuttavat usein työn tai opiskelujen perässä kauas tukiverkostoistaan. Yhteiskunnassamme korostetaan pärjäämistä ja avun hakeminen voi olla vaikeaa. Suunta on kuitenkin parempaan ja apua uskalletaan pyytää matalammalla kynnyksellä. (Myllymäki 2014.) Tukiverkostojen ohentuminen ja lisääntyvät haasteet perheissä luovat paineita kehittää matalan kynnyksen palveluja lapsiperheille. Ehkäisevään lastensuojeluun panostetaan entistä enemmän ja palveluvalikoimaa kasvatetaan jatkuvasti, tästä esimerkkinä Uudenkaupungin perhekeskuksessa aloitettu tukiperhetyöskentely.

Opinnäytetyöni on kehittämistyönä toteutettu toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena oli ehkäisevässä lastensuojelussa vapaaehtoistyönä toteutettavan tukiperheprosessin sekä siinä käytettävien työtapojen ja käytäntöjen kuvaaminen ja kehittäminen.

Tukiperhetyöskentely perhekeskuksessa on uusi asia, eikä työskentelyn tukena ole ollut selkeää tukiperheprosessin kuvausta eikä yhtenäisiä toimintaohjeita. Työprosessin kuvaaminen lisää työntekijöiden suunnitelmallisuutta sekä selkeyttää ammatillista työtä ja yhteistoimintaa (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen www-sivut 2017). Tavoitteena oli kuvata tukiperheprosessi vaihe vaiheelta ja luoda työskentelyn tueksi niin sanottu materiaali-pankki, jonne on kerätty tarpeellinen ohjeistus ja materiaali prosessin läpiviemiseksi. Tavoitteena on lisätä henkilökunnan tietoa tukiperheprosessista sekä antaa valmiuksia ja työvälineitä tukemaan työskentelyä. Yhtenäiset toiminta-

mallit sekä prosessin eri vaiheissa tarvittavien materiaalien tarkoituksenmukainen sisältö sekä yhtenäinen ulkoasu takaavat tasalaatuisen ja ammatillisen työskentelyn kaikissa prosessin vaiheissa.

Tarkoituksenmukaisen lopputuloksen aikaansaamiseksi hyödynnettiin lähdemateriaalien lisäksi tukiperhetyöskentelyssä mukana olleiden henkilöiden omia kokemuksia, toiveita ja näkemyksiä.

Uudenkaupungin perhekeskuksessa toteutettavan tukiperhetyöskentelyn kehittämisen tietoperustana on ehkäisevän lastensuojelun merkitys lapsiperheiden palveluissa. Palveluita kehitetään jatkuvasti ehkäisevämpään suuntaan ja perheet saavat apua nopeammin. Tietoperustana tässä kehittämistyössä on myös vapaaehtoisuuden näkökulma tukiperhetyöskentelyssä.

Tässä kehittämistyön loppuraportissa kerron aluksi kehittämistyön taustoista, toimintaympäristöstä sekä tarpeesta. Luvussa kaksi käydään läpi tukiperhetyöskentely käsitteenä erityisesti vapaaehtoisuuden näkökulmasta. Seuraavassa luvussa avataan kehittämishankkeen toteutusta. Luvussa viisi käydään läpi kehittämistyön tulokset. Työn lopussa arvioin työn onnistumista ja omaa ammatillista kasvuani matkan varrella.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämistyön tausta ja toimintaympäristö

Tämän kehittämistyön toimeksiantajana on Uudenkaupungin perhekeskus, joka on osa Uudenkaupungin ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa. Perhe- ja hyvinvointineuvola yhdistettiin yhteiseksi perhekeskukseksi vuoden 2017 keväällä. Perhekeskuksessa työskentelee moniammatillinen työryhmä, joka koostuu sosiaalityöntekijästä, psykologeista, psykiatrisesta sairaanhoitajasta, perhetyönohjaajasta sekä perhetyöntekijöistä.

Perhekeskus tarjoaa ehkäisevän lastensuojelun palveluja tuen tarpeessa oleville lapsiperheille Uudessakaupungissa sekä yhteistoiminta-alueella, johon kuuluu Pyhäranta, Vehmaa, Kustavi ja Taivassalo. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan niitä kunnan perus- ja erityispalveluissa annettavia toimia, joiden tarkoituksena on edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut 2015](#)). Tarkoituksena on pyrkiä vaikuttamaan lapsen ja hänen perheensä olosuhteisiin siten, että lapsen oikeus turvalliseen lapsuuteen toteutuisi tuetusti, eikä tilanne kriisiytyisi niin, että se vaatisi erityispalveluja. (Saastamoinen 2016, 46.) Perhekeskuksen tarjoamia palveluita ovat kasvatus- ja perheneuvonta, ennaltaehkäisevä perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, taloudellinen tuki, perheasioiden sovittelu, ammatillinen tukihenkilötoiminta, vuorovaikutusterapia sekä uusimpana tukiperhetyöskentely.

Perhekeskuksen palvelut ovat sosiaalihuoltolain alaisia palveluja. Vuonna 2015 uudistetun sosiaalihuoltolain tarkoituksena on peruspalvelujen vahvistaminen sekä korjaavien toimenpiteiden tarpeen vähentäminen. Tavoitteena on tuen hakemisen kynnyksen madaltaminen tarjoamalla peruspalvelujen yhteydessä myös sosiaalipalveluja. Laki edellyttää kuntia varaamaan riittävät resurssit palvelujen toteuttamiseksi ja kuntalaisille tulee kertoa selkeästi, minkälaisiin palveluihin heillä on oikeus ja mistä apua ja palveluja voi hakea. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2016, 13.)

Perhekeskuksen palvelut ovat vapaaehtoisia, eikä palveluiden saaminen edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä ehkäisevien palvelujen osuutta vahvistettiin merkittävästi yleisissä perhepalveluissa. Sosiaalihuoltolain mukaan kotipalvelua, perhetyötä, tukihenkilöitä ja -perheitä sekä vertaisryhmätoimintaa on annettava ilman lastensuojelun asiakkuutta yleisinä perhepalveluina. Perhepalvelujen painopisteen muututtua pääasiassa lastensuojelussa tehtävästä ehkäisevästä työstä kohti yleisinä perhepalveluina tarjottavia palveluita, edellytetään lapsen edun parempaa huomiointia kaikessa ammattilaisten ja viranomaisten toiminnassa. Palvelujen saaminen yleisinä perhepalveluina on edellytys sille, etteivät asiakkaat ohjautuisi erityispalvelujen piiriin. Muutos edellyttää yhteistyötä yleisten palvelujen sekä erityispalvelujen välillä. (Hämeen-Anttila 2017, 216-217.)

Perhekeskuksen tavoitteena on auttaa perheitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja matalalla kynnyksellä, jotta suuremmilta ongelmilta vältyttäisiin. Palveluvalikoimaan kuuluu lukuisa määrä erilaisia palveluja, kuten vuonna 2017 aloitettu tukiperhetyöskentely. Tukiperhetyöskentelyn sekä muiden ehkäisevien keinojen avulla pyritään estämään vaikeuksien kärjistymistä tai niiden pysyväksi muodostumista. Työn kohteena ovat riskitilanteet ja riskitekijät. Niiden toteutumista tai muuttumista pysyviksi pyritään ehkäisemään erilaisin toimin. Tukea yhteiskunnalta tarvitaan usein vastoinkäymisten edessä, kun perhe hajoaa, tulee taloudellisia vaikeuksia, työttömyyttä jne. (Kananoja & Karjalainen 2017, 160.) Riittävän varhainen puuttuminen on lapsen näkökulmasta inhimillistä, joka on kaikkein tärkeintä. Lapsella on oikeus saada tarvitsemiaan palveluita sekä erityistä suojaa. Inhimillisyyden lisäksi varhainen puuttuminen mahdollistaa lapsen tilanteen turvaamisen pienemmillä ja kustannustehokkaammilla toimenpiteillä ilman kalliita korjaavia lastensuojelun tukitoimia ja palveluja. On selvää, että yhteiskunnalle tulee moninkertaisesti kalliimmaksi tukea syrjäytynyttä aikuista koko hänen elämänsä kuin tarjota lapsuusaikana se tuki mitä hän tarvitsee. (Saastamoinen 2016, 41.)

2.2 Kehittämistyön tarve

Perheiden tukiverkostot ovat heikentyneet viimeisten vuosikymmenten saatossa jo pelkästään entisaikojen yhteisöllisyyden heikentyessä. Tänä päivänä koko kylä ei kasvata lasta vaan vanhemmat tai vaihtoehtoisesti yksi vanhempi, on usein yksin vastuussa lapsen kasvatuksesta. Yhtenä tärkeänä verkostojen heikentymisen syynä voidaan nähdä työn tai opiskelujen perässä muuttaminen suuriin kasvukeskuksiin, jolloin perheen tukiverkostot jäävät kauas. Tämän kaltaisen ilmiön vaikutuksen näkyvät vahvasti varsinkin pääkaupunkiseudulla, mutta myös Uudessakaupungissa entistä vahvemmin. Kaupunkiin on rekrytoitu erityisesti autoteollisuuden valtavasti uusia työntekijöitä myös kaupungin ulkopuolelta. Kaupunkiin on muuttanut työn perässä paljon myös perheitä, joilla ei ole seudulla ollenkaan omia tukiverkkoja. Verkostojen puuttuminen yhdistettynä vuorotyön aiheuttamiin haasteisiin luovat omalta osaltaan lisäpaineita tarjota muun muassa tukiperhetyyppistä palvelua muillekin, kuin lastensuojelun asiakkaille.

Uudessakaupungissa aloitettiin tukiperhetyöskentely ehkäisevän lastensuojelun puolella perhekeskuksessa vuonna 2017. Aikaisemmin sitä on ollut tarjolla ainoastaan lastensuojelun asiakkaille. Ajatus tämän kehittämistyön toteuttamiseen tuli perhekeskuksen tukiperhetyöskentelystä vastaavilta henkilöiltä. Heidän kokemuksensa mukaan heillä ei ollut käytössään selkeitä ohjeita, eikä kaikkia tarvittavia työvälineitä tukiperheprosessin läpiviemiseksi.

3 TUKIPERHETYÖSKENTELEY

Perheet saavat apua julkisen sektorin lisäksi eniten omilta läheisverkostoiltaan. Tilanne muuttuu ongelmalliseksi silloin, kun tukiverkostoja ei juurikaan ole tai tuen tarve kasvaa esimerkiksi jonkin yllättävän tilanteen seurauksena. Avun saaminen ja hakeminen koetaan monesti hitaaksi ja monimutkaiseksi. Moni kokee, että vanhemmuuteen tarvittaisiin enemmän tukea ja sitä on vaikea saada. Palvelujen saamisen kynnystä tulisi madaltaa palveluiden aktiivisemmalla tarjoamisella sekä byrokratiaa vähentämällä. Myös järjestöjen ja julkisen sektorin yhteistyöllä voitaisiin parantaa perheiden mahdollisuutta saada tukea ja apua. (Grönlund 2015, 44.)

Tukiverkostojen puuttuminen lisää tukiperhetyöskentelyn kaltaisen palvelujen tarvetta. Yksinhuoltajuus, vanhemman oman ajan tarve, sosiaalisten suhteiden puutteet perheissä sekä muut raskaat ja vaikeat elämäntilanteet ovat merkittävimpiä syitä tukiperheen hakemiselle (Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut 2018). Myös jo sijoitetun lapsen sijaisvanhemmat saattavat tarvita apua, koska lastensuojelunpiirissä olevien lasten kanssa eläminen saattaa olla intensiivisistä. Tukiperhejonot ovat pitkiä ja tuki perhevanhemmuuden tarve kasvaa jatkuvasti (Viitanen 2016, 13). Tukiperhetyötä voidaan myöntää muun muassa lastensuojelusta tai ehkäisevistä perhepalveluista. Tukiperhetyöskentelyä on toteutettu Uudessakaupungissa lastensuojelusta käsin jo pitkään, kun taas Uudenkaupungin perhekeskuksessa se on aloitettu vasta vuonna 2017. Perhekeskuksessa se on osa ennaltaehkäiseviä palveluja.

Perhekeskus pyrkii tukemaan lapsia ja perheitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja matalalla kynnyksellä niin, että suuremmilta lapsia vahingoittavilta ongelmilta vältyttäisiin. Lapsella sekä hänen perheellään on oikeus saada lapsen kehityksen ja terveyden kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut ilman tarpeetonta viivytystä. Palvelujen tulee olla sellaisia, joilla tuetaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä heidän tehtävässään. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1 luku 13 §.) Vuoden 2008 alussa tuli voimaan uudistettu

lastensuojelulaki (417/2007). Lastensuojelulain uudistuksen yhtenä tavoitteena oli puuttua ongelmiin entistä varhaisemmassa vaiheessa (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 82).

Lapsen tarvitessa tukea, oikea-aikainen tunnistaminen ja arviointi ovat avainasemassa suurempien vahinkojen estämiseksi (Saastamoinen 2016, 41). Uudenkaupungin perhekeskuksessa asiakasperheiden kokonaistilanteesta tehdään palvelutarpeen arvio, jossa määritellään tuen tarve ja laajuus yhdessä perheen kanssa. Palvelutarpeen arvion perusteella valitaan oikeanlaiset tukitoimet ja palvelut. Joissain tilanteissa perhettä palvelee parhaiten tukiperheyöskentely. Tavoitteena voi olla muun muassa biologisen vanhemman vapaaajan lisääminen ja näin ollen hänen voimaantumisensa niin, että hän jaksaisi paremmin hoitaa perheen arkea.

Oikea-aikaisen tuen lisäksi tuen tulee olla tarpeenmukaista. Näiden seikkojen laiminlyönti voidaan nähdä suoraan lastensuojelutilastoissa. Vuonna 2016 lastensuojelun avohuollon asiakasmäärä väheni edellisestä vuodesta 22 %, jonka taustalla voidaan katsoa olevan vuonna 2015 voimaan astunut sosiaalihuoltolain muutos. (Suomen virallinen tilasto 2017.) Uuden sosiaalihuoltolain tarkoituksena on siirtää sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimenpiteistä varhaiseen tukeen (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2015).

Tukitoimien ja palvelujen tarkoituksena on saada lapsen tilanteeseen pysyvä muutos ja poistaa hänen tuen tarpeensa, jolloin tarjottavien tukitoimien ja palvelujen on oltava tarkoituksenmukaisia ja riittäviä. Mikäli palvelut eivät vastaa lapsen tarpeita, ei varhainen puuttuminen sekä tukitoimien ja palvelujen tarjoaminen estä lapsen tilanteen kriisiytymistä. Tavoitteena on puuttua tilanteeseen mahdollisimman pienin tukitoimin, jotka vastaavat tuen tarpeeseen riittävästi, ovat lapsen edun mukaisia ja saavat pysyviä muutoksia lapsen tilanteeseen. Puhuttaessa varhaisesta puuttumisesta, lapsen tilanteeseen puututaan heti puutteiden tullessa viranomaisten tietoon. Joskus kuitenkin tilanne on jo kriisiytynyt, ja tilanteen korjaamiseksi vaaditaan suurempia tukitoimia. Mikäli palvelut ja tukitoimet ovat liian vähäisiä, toimivat ne vain hetkellisinä kannatte-

lijoina. Tämä on seikka, joka on muistettava myös matalan kynnyksen palveluista puhuttaessa. (Saastamoinen 2016, 44-45.) Lapsia ja perheitä halutaan auttaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Parhaassa tilanteessa tukiperhe auttaa lapsen vanhempia niin, että he saavat levätyä ja mahdolliselta huostaanotolta tai sijoituksen purkamiselta voidaan välttyä. Lapsen näkökulmasta hän saa lisää turvallisia suhteita aikuisiin. Kunnan panostamat rahat tukiperhetyöskentelyyn tulevat monin kerroin takaisin, kun lapsen ja perheen arki voi jatkua hyvänä. (Viitanen 2016, 13.)

Tukiperheet ovat tavallisia perheitä, pareja tai yksin elävien aikuisten talouksia. Tärkeintä on valmius sitoutua lapsen hyvinvointiin ja herkkyys lapsen viesteille (Viitanen 2016, 13). Tukiperheiden oman elämäntilanteen tulee olla vakaa ja keskinäisten suhteiden kunnossa. Päätös tukiperheeksi lähtemisestä tulee olla perheen yhteinen. Tukiperheiltä toivotaan sitoutumista tukiperhetyöskentelyyn vähintään vuoden ajaksi. Hyvä yhteistyö lapsen vanhempien ja tukiperheen välillä on edellytys onnistuneen ja kestäväen tukiperhesuhteen muodostumiselle. (Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut 2018.) Uudenkaupungin perhekeskuksen tukiperhetyöskentelyssä perheiden sopivuutta ja halukkuutta sitoutua työskentelyyn pohditaan monissa tukiperheprosessin vaiheissa. Perheellä on koska tahansa mahdollisuus perääntyä työskentelystä, mikäli se ei jostain syystä tunnukaan asialta, johon se haluaa sitoutua.

Tukiperheiden motiivit vapaaehtoistyölle lähtevät usein halusta olla avuksi perheiden vaikeissa elämäntilanteissa. Toisaalta myös lapsen ilon näkeminen, kehityksen seuraaminen sekä yhteiset kokemukset motivoivat tukiperheitä. (Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut 2018.) Tukiperheiden motivointi ja tukeminen nousevat tärkeään rooliin jo pelkästään sen vapaaehtoisuuden vuoksi. Tukiperheille tarjotaan valmennusta, koulutusta ja toimintaa pienryhmissä. Tukiperheille, tukilapsille ja heidän perheilleen tarjotaan myös mahdollisuuksien mukaan erilaista virkistystoimintaa. (Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut 2018.)

Varsinainen tukiperhesuhde aloitetaan aloituspalaverilla tukiperheen, lapsen, lapsen vanhempien ja järjestävän tahon kanssa. Neuvottelussa sovitaan tukiperhesuhteen tavoitteista ja kestosta. Pääsääntöisesti tukiperhesopimus tehdään aina vuodeksi kerrallaan. (Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut 2018.)

Useimmiten lapset viettävät viikonloppuja tukiperheissä noin kerran kuukaudessa, 1-2 yötä kerrallaan. Tukiperheissä voidaan viettää myös lomiam. Tukiperheviikonloppujen sujumisen yhtenä edellytyksenä on, että tukiperheessä käyviä lapsia ja perheen omia lapsia kohdellaan tasavertaisesti. Tukilapset saattavat herättää perheen biologisissa lapsissa esimerkiksi mustasukkaisuuden tunteita, mutta toisaalta he voivat olla iloisia uudesta ystävästä. Tukiperhetoiminta opettaa tukiperheen omia lapsia ymmärtämään, että on olemassa erilaisissa tilanteissa olevia lapsia. Se on myös hieno tapa opetella tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa sekä ymmärtämään heitä. Lasten välille voi parhaimmassa tapauksessa muodostua ystävyys-suhteita, jotka kestävät läpi koko elämän. (Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut 2018.)

Tukiperheille maksettava kulukorvaus määräytyy lapsen hoidettavuuden mukaan, korvaus kattaa lapsen hygieni- ja ruokakulut. Pääsääntöisesti lapsen vanhemmat huolehtivat lapsen kuljettamisesta tukiperheeseen. Mikäli tukiperheille aiheutuu lapsen kuljettamisesta kustannuksia, myös ne korvataan. (Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut 2018.)

3.1 Vapaaehtoisuuden näkökulma

Uudenkaupungin perhekeskuksen käyttämät tukiperheet ovat vapaaehtoisia, joiden kanssa tehdään Perhehoidon toimeksiantosopimus. Tukiperhekoulutus ostetaan Pelastakaa Lapset ry:ltä. Perhekeskus toimii tukiperheprosessissa palvelunjärjestäjän roolissa.

Vapaaehtoistoiminnan määritelmiä on useita, painopistealueet ovat muuttuneet ajan saatossa. Vapaaehtoistoiminta määritellään usein auttamisen näkökulmaa korostaen, mutta yhä enemmän on alettu kiinnittää huomiota pelkän

auttamisen sijaan myös vapaaehtoisen omiin toiveisiin ja motiiveihin sekä vapaaehtoistoiminnan organisointiin. Euroopan komissio määritteli kansainvälisen vapaaehtoistoiminnan vuonna 2011 vapaaehtoistoiminnan seuraavasti: ”Vapaaehtoistyö tarkoittaa kaikkea vapaaehtoista toimintaa, joka voi olla virallista, vapaamuotoista tai epävirallista ja jota toteutetaan henkilön omasta vapaasta tahdosta ja harkinnasta, oman motivaation perusteella ja ilman ansaitsemistarkoitusta.” (Laimio & Välimäki 2011, 9-10.) Vapaaehtoistoiminta on toimintaa, joka lähtee yleensä ihmisen omasta kiinnostuksesta ja halusta ja tehdään yhteisen päämäärän tai toisten ihmisten hyväksi ilman palkkaa. Tavallisesti sitä tehdään tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin. (Ruskomaa 2001, 10.) Vapaaehtoistoiminnan toimintaperiaatteisiin kuuluvat omaehtoisuus, vapaus ja mahdollisuus toteuttaa luovuuttaan, osaamistaan, intressejään sekä ideoitaan, joka lisää voimaantumista sekä osallisuutta (Grönlund 2015, 23). Kuten ammattiavunkin, myös vapaaehtoistoiminnan tavoitteena on auttaa ja ratkaista ongelmia. Toiminnan aikataulut ja toteutustavat ovat kuitenkin ammattiauttamista väljempinä. (ETENE 2014.) Yksinkertaisimmillaan vapaaehtoistyössä on kyse kahden ihmisen suhteesta, joka ei ole sukulais- tai ammattisuhde, ja jossa vähintään toisen osapuolen voidaan ajatella saavan itselleen apua (Grönlund 2015, 23).

Vapaaehtoisten antama apu koetaan jopa mieluisampana kuin ammattiauttajien tai läheisten antama apu. Erityisesti perheiden parissa on kysyntää vapaaehtoisten avulle. Vapaaehtoistoimintaan panostaminen on tärkeää, koska yhteiskunnassa on tilausta nimenomaan kansalaisten keskinäiselle avulle ja huolenpidolle. Vapaaehtoistoiminnalla on laajoja hyvinvointivaikutuksia, jotka kohdistuvat niihin, jotka toimivat vapaaehtoisina, heiltä tukea ja apua saaviin sekä koko yhteiskuntaan. (Grönlund 2015, 22.) Vapaaehtoistoiminnalla on huomattu olevan myönteisiä vaikutuksia henkilön itsetuntoon, itsearvioituun terveyteen sekä toimintakykyyn. (Wilson 2000, 215). Tänä päivänä näkökulma on siirtynyt enemmän erityisesti vapaaehtoiisiin. Vapaaehtoistoiminta nähdään vaikutusmahdollisuutena omaan ympäröivään yhteiskuntaan ja omaan elämään (Laimio & Välimäki 2011, 16). Vapaaehtoisena toimivan elämän merkityksellisyys ja mielekkyys, yhteisöllisyys ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteet, tarpeellisuuden kokemus ja itsekunnioitus lisääntyvät. Tätä kautta

stressi, masennus ja ahdistus vähenevät, terveys lisääntyy ja jopa elinikä pitelee. Vapaaehtoistoiminnalla on merkittävä vaikutus yhteiskunnan toimintaan, vapaaehtoistoiminta lisää sosiaalisia suhteita ihmisten välillä, sekä verkostoitumista muidenkin kuin lähipiirin kanssa. (Grönlund 2015, 22.) Vapaaehtoistyö on rakentaa siltoja ihmisten välille, joka vahvistaa luottamusta yhteiskunnassa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta (Savolainen 2017).

Vapaaehtoistoiminnan laadun varmistamiseksi sille on säädetty eettisiä periaatteita. Vapaaehtoisille ei makseta palkkaa, toimintaan tullaan vapaaehtoisesti, vapaaehtoinen on luotettava, toiminta on ihmisten välistä vastavuoroista toimintaa ja se on tasa-arvoista. Vapaaehtoistyössä toimivat vapaaehtoiset toimivat tukea tarvitsevien ihmisten, ammattihenkilöiden, yhteistyökumppaneiden sekä tukea tarvitsevien omaisten kanssa. Vapaaehtoisen tulee olla vaihtolaitoinen ja hänen tulee toimia puolueettomasti. Vapaaehtoisten tulee saada tukea ja apua. Avun antaminen lähtee aina tukea tarvitsevan ehdoista. (Ruskomaa 2001, 11-12.)

Vapaaehtoistoiminta mahdollistaa monia merkittäviä asioita yhteiskunnassa, joiden toteutuminen samassa mittasuhteessa ei olisi mahdollista pelkästään palkatun työvoiman avulla (Häyrinen 2015, 41). Vapaaehtoistoimintaa järjestävät julkinen sektori, seurakunta sekä erilaiset järjestöt (Laimio & Välimäki 2011, 16). Vapaaehtoistoiminta ja ammatillinen työ täydentävät parhaassa tapauksessa toisiaan, kumpikaan ei voi korvata toistaan (Laimio & Välimäki 2011, 28). Vapaaehtoistoiminta tuottaa kuntien perhetyön ammattilaisille työkaluja, joilla voidaan tukea perhettä erilaisissa tilanteissa ja tarpeissa, joissa julkisen puolen apu ei ole mahdollista. Näin vapaaehtoistyö saattaa myös vähentää ammattiavun tarvetta. (Grönlund 2015, 44-45.)

Kansalaisareenan, HelsinkiMission ja Kirkkohallituksen teettämän tutkimuksen mukaan joka kolmas Suomen aikuisväestöstä ilmoitti tehneensä vapaaehtoistyötä neljän viimeksi kuluneen viikon aikana. Sosiaali- ja terveysalalla tehtävän vapaaehtoistyön määrä oli kasvanut viidessä vuodessa 3,78 tuntia neljän viikon aikajaksolla. (Taloustutkimus 2015.) Vapaaehtoisina toimitaan monista eri syistä. Yhteiskunnassa on apua tarvitsevia ja toisaalta niitä, joilla on

rohkeutta ja halua ryhtyä vapaaehtoisiksi. Vapaaehtoistoimintaa tarvitaan mm. siitä syystä, etteivät julkiset palvelut ole riittäviä. Toisaalta sitä saatetaan tarvita esimerkiksi julkisten palveluiden rinnalle. (ETENE 2014.)

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

4.1 Kehittämistyön tavoitteet

Tavoitteena oli ehkäisevässä lastensuojelussa vapaaehtoistyönä toteutettavan tukiperheprosessin sekä siinä käytettävien työtapojen ja käytäntöjen kuvaaminen ja kehittäminen niin, että työskentely voidaan toteuttaa ammatillisesti sekä tasalaatuisena. Kehittäminen voidaan nähdä konkreettisena toimintana, jonka tarkoituksena on saavuttaa jokin selkeästi määritelty tavoite (Toikko & Rantanen 2009, 14). Kehittämisellä tähdätään muutokseen. Sen tavoitteena on saada aikaan jotakin tehokkaampaa tai parempaa mitä aikaisemmin on ollut. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Toiminnallisella opinnäytetyöllä pyritään käytännön toiminnan opastamiseen, ohjeistamiseen tai toiminnan järjeistämiseen ja järjestämiseen. Se voi olla käytännön toimintaan suunniteltu ohjeistus tai ohje. Toteutustapa voi olla kansio, opas, vihko, näyttely tai muu vastaava tuotos riippuen tarpeesta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Tavoitteena oli kuvata tukiperheprosessi vaihe vaiheelta ja luoda niin sanottu materiaalipankki, jonne on kerätty kaikki sen läpiviemiseksi tarvittavat ohjeet ja materiaalit. Materiaalipankin sisältötavoitteeksi asetettiin selkeä prosessikuvaus tukiperhetyöskentelystä, prosessin vaiheiden avaus, vaiheiden ohjeistus ja yhtenäiset tukiperheprosessissa tarvittavat materiaalit kuten lomakkeet. Materiaalipankki on perhekeskuksen käytössä sähköisessä muodossa, josta se on tarvittaessa helposti päivitettävissä. Sähköisen materiaalipankin lisäksi siitä on olemassa tulostettu versio perhekeskuksessa.

Tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli yhtenäisen ulkoasun luominen tukiperheprosessissa tarvittaville lomakkeille sekä puuttuvien lomakkeiden laadinta. Laadittavaksi tulevia lomakkeita olivat esimerkiksi tukiperheiden haastattelulomake, vaitiolositoumus tukivanhemmille, kuljetuslupa jne. Suurimpana ohjeistukseen liittyvänä kokonaisuutena opinnäytetyön yhteydessä laadittiin

turvallisuussuunnitelma lapsen turvallisuutta lisäävistä toimintatavoista perhekeskuksessa.

Perhekeskuksen tukiperhetyöskentelylle laadittiin myös vuosikello koskien tukiperheiden tukemista esimerkiksi vertaistuen keinoin. Tähän liittyen toimeksiantaja toivoi tämänhetkisten (3) tukiperheiden haastatteluja, joiden tarkoituksena oli selvittää tukiperheiden kokemuksia annetusta tuesta, jotta sitä voitaisiin kehittää paremmin tarpeita vastaavaksi.

Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä henkilökunnan tietoa tukiperheprosessista sekä antaa valmiuksia ja työvälineitä sen läpiviemiseksi. Yhtenäiset työtavat ja ohjeet ovat edellytys tukiperheprosessin ammatilliselle läpiviemiselle. Yhtenäiset raamit työskentelylle takaavat ammatillisen ja tasalaatuisen työskentelyn kaikissa prosessin vaiheissa.

Kehittämistyön tavoitteet ja tehtävät määriteltiin yhdessä toimeksiantajan kanssa. Työskentelyn päätteeksi tavoitteiden ja tehtävien toteutumista arvioitiin samojen toimijoiden kanssa. Tavoitteisiin eikä tehtäviin tullut muutoksia työskentelyn missään vaiheessa, vaan se toteutettiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti.

4.2 Kehittämistyön eteneminen

Kehittämistoiminnan hahmottamista voidaan tehdä erilaisten kehittämistoimintaa kuvaavien mallien avulla (Salonen 2013, 15). Tämän kehittämistyön vaiheet etenivät lähinnä Salosen konstruktivistista mallia mukaillen. Konstruktivistisessa mallissa yhdistyy lineaarisen mallin ja spiraalimallin vahvuudet. Eri vaiheiden tehtävien ja niiden sisältöjen määrittely, kehittämistyön eri vaiheissa tapahtuvan reflektoinnin sekä inhimillisten seikkojen huomioimisen lisäksi konstruktivistisessa mallissa korostuvat myös pedagoginen työote sekä

osallistava ja yhteisöllinen näkökulma. Konstruktivistisessa mallissa on seitsemän eri vaihetta: aloitus- ja suunnitteluvaihe, esi- ja työstövaihe, tarkistusvaihe, viimeistelyvaihe ja valmis tuotos. (Salonen 2013, 16-19.)

Aloituvaihe on kehittämistyön ensimmäinen vaihe. Tässä vaiheessa määritellään kehittämistarve, alustava kehittämistehtävä sekä toimintaympäristö. Aloitusvaiheessa kartoitetaan myös mahdolliset mukana olevat toimijat sekä heidän mahdollisuutensa sitoutua ja osallistua työskentelyyn. (Salonen 2013, 17.) Tämän kehittämistyön ideointi aloitettiin elokuussa 2017, jolloin esitin toiveen Uudenkaupungin perhekeskuksen tiimille, että tiimi pohtisi olisiko työpaikallani sopivaa aihetta opinnäytetyölleni. Heti alusta asti oli selvää, että haluaisin tehdä opinnäytetyöni todelliseen tarpeeseen.

Perhekeskuksessa oli käynnistetty ensimmäiset tukiperhesuhteet kesällä 2017. Ensimmäisen tukiperheprosessin ehkäisevän lastensuojelun puolella Uudessakaupungissa läpivieneiden henkilöiden kokemuksen mukaan heiltä oli puuttunut yhtenäinen prosessikuvaus toimintaohjeineen. Tämän lisäksi kaikkia tarvittavia materiaaleja ei ollut saatavilla. Työskentely ensimmäisten tukiperheiden kanssa oli aloitettu alkuvuodesta 2017. Tukiperheprosessia vetänyt henkilö jäi äitiyslomalle odotettua aikaisemmassa vaiheessa ja prosessin veivät loppuun henkilöt, joita ei ollut ehditty perehdyttämään työskentelyyn ollenkaan. Prosessin loppuun saattaneet henkilöt kokivat, etteivät olleet pystyneet saavuttamaan toivottua laatua ja ammatillisuutta ohjeiden ja materiaalien ollessa puutteellisia. Tästä tarpeesta alkoi hahmottua tämän kehittämistyön aihe.

Kehittämistyön aloitusvaiheessa käytiin ideointipalaveri syyskuussa 2017, jossa kartoitettiin työn tarpeellisuus sekä täsmennettiin aihe yhdessä perhekeskuksen sosiaalityöntekijän ja psykologin kanssa. Tämä samainen työpari olivat olleet vastuussa ensimmäisen tukiperheprosessin saattamisesta siihen vaiheeseen, jossa se tässä vaiheessa oli. Ideointipalaverissa päätettiin kehittää tukiperhetyöskentelylle yhdenmukaisen prosessikuvaus. Prosessikuvauksen vaiheet toivottiin avattavan ja niille toivottiin laadittavan selkeät toimintaohjeet. Tämän lisäksi samaan paikkaan prosessikuvauksen kanssa toivottiin

kerättävän eri vaiheissa tarvittavat materiaalit. Ideointipalaverissa käytimme myös kirjallisia menetelmiä suunnittelun tukena. Keräsimme yhdessä sosiaalityöntekijän ja psykologin kanssa fläppitaululle prosessin vaiheet, vaiheiden tehtäviä ja tarvittavia lomakkeita sekä asettelimme vaiheet myös johdonmukaiseen järjestykseen. Myös osa lomakkeista oli laatimatta, näiden laadinta toivottiin sisällytettävän tähän kehittämistyöhön. Lomakkeille toivottiin myös yhtenäinen ja selkeä ulkoasu. Yhdeksi tärkeäksi kokonaisuudeksi toimeksiantaja nosti erityisesti tukiperheiden tukemisen prosessin eri vaiheissa. Tähän liittyen toimeksiantaja toivoi tämän hetkisten tukiperheiden (3) haastatteluja. Toimeksiantaja toivoi prosessin tueksi vuosikelloa, joka liittyisi erityisesti tukiperheiden tukeen prosessin eri vaiheissa.

Suunnitteluvaiheessa kehittämistyölle laaditaan kirjallinen kehittämissuunnitelma, josta ilmenee muun muassa työn tavoitteet, ympäristö, toimijat eli avainhenkilöt, vaiheet, aineistot, tiedonhankintamenetelmät ja dokumentointitavat. Kaikkia osia ei voi suunnitella kuin osittain, tärkeää on kuitenkin mahdollisimman huolellinen suunnittelu. (Salonen 2013, 17.) Aloin laatia opinnäytetyön suunnitelmaa heti ideointipalaverin jälkeen syyskuun lopussa. Opinnäytetyön suunnitelmaa laatiessani pyrin kuvaamaan edellä mainitut asiat, sillä tarkkuudella, kuin se siinä vaiheessa oli mahdollista. Konsultoin myös suunnitteluvaiheessa toimeksiantajien edustajia dialogista menetelmää käyttäen. Suunnitteluvaiheessa keräsin myös erilaisista lähteistä teoriatietoa liittyen tukiperheisiin, vapaaehtoistoimintaan sekä ehkäisevään lastensuojeluun.

Esivaihe seuraa suunnitteluvaihetta. Esivaihe on lähinnä suunnitelman läpikäymistä ja tulevan työskentelyn organisointia. (Salonen 2013, 17.) Sain suunnitelmani hyväksytyksi maaliskuussa 2018. Tässä vaiheessa laadin itselleni tarkemman etenemisaikataulun. Lisäksi sovin haastatteluajankalusta tukiperheiden kanssa.

Työstövaihe on suunnitteluvaiheen lisäksi kehittämishankkeen tärkein vaihe. Tässä vaiheessa työskennellään käytännössä päivittäin kohti sovittuja tavoitteita ja tuotosta. Työstövaiheessa realisoituvat jokainen hankkeen osatekijöistä: toimijat, menetelmät, materiaalit, aineistot sekä dokumentointitavat.

Työstövaiheessa aktivoituvat monet ammatilliset edellytykset kuten suunnitelmallisuus, itsenäisyys, vastuullisuus, vuorovaikutteisuus, sitkeys, epävarmuuden sieto sekä itsensä kehittäminen. Tässä vaiheessa saatu vertaistuki, ohjaus ja palaute ovat oleellisia, jotta kehittämishanke voi onnistua ja tekijä voi kehittyä ammatillisesti. (Salonen 2013, 18.) Aloitin suunnitelman ohessa työn työstämisen heti ideointipalaverin jälkeen laatimalla puuttuvat lomakkeet sekä suunnittelemalla niille yhtenäisen ulkoasun. Lomakkeiden lisäksi aloin kerätä tarvittavaa tietoa prosessin eri vaiheiden ohjeistamiseen. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen aloitin varsinaisen raportin laadinnan hyödyntäen suunnitelmaan kerättyä tietoa. Tutustuin kehittämisen eri vaiheisiin ja tarkensin ajatustiani siitä, miten itse ne käytännössä toteutan. Raportin lisäksi aloin työstää materiaalipankkia.

Tukiperheiden haastattelut (3) toteutettiin työstövaiheessa keväällä 2018 käyttäen teemahaastattelun keinoja. Jo toimivilta tukiperheiltä haluttiin ajantasaista tietoa siitä, miten he olivat kokeneet oman tukiperheprosessinsa. Erityistä huomiota haastatteluissa kiinnitettiin tukiperheiden kokemuksiin saamastaan tai tarvitsemastaan tuesta tukiperheprosessin eri vaiheissa. Jokainen tukiperhe oli saanut tiedon alkavasta tukiperhekoulutuksesta sanomalehti-ilmoituksesta. Kaikilla perheillä oli ollut ainakin jonkinlainen ajatus tukiperheeksi ryhtymisestä jo aikaisemmin ennen ilmoituksen näkemistä. Pelastakaa Lapset ry:n koulutusta pidettiin mielenkiintoisena ja hyvin toteutettuna. Kaikki kolme tukiperhettä kokivat tärkeimmäksi tukimuodoksi omatyöntekijän tuen. Omatyöntekijältä saa tarvittaessa nopeasti ohjeita tai neuvoja puhelimen tai sähköpostin välityksellä. Toiseksi tärkeäksi tukimuodoksi perheet kokivat vertaistuen toisilta tukiperheiltä. Vertaistapaamisia toivottiin toteutettavan noin 3-4 kertaa vuodessa. Tapauksille ei välttämättä toivottu mitään teemaa, vaan perhekeskuksen työntekijän ohjaama keskustelu toisten samassa tilanteessa olevien kanssa koettiin toimivaksi ja mielekkääksi. Tukiviikonloppujen raportointia ei koettu työläänä toteuttaa.

Tarkistusvaihe on Salosen konstruktivistisessä mallissa määritelty erikseen, mutta sen voidaan ajatella myös sisältyvän kaikkiin vaiheisiin. Tässä vaiheessa toimijat arvioivat sen hetkistä tuotosta ja vaihtoehtoisesti siirtävät sen

takaisin työstö- tai viimeistelyvaiheeseen. (Salonen 2013, 18.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä kohti tuotosta edetään eri toimijoiden kanssa dialogisessa tai trialogisessa vuorovaikutussuhteessa. Käytännössä tämä tarkoittaa arviointia, keskustelua, vertaistukea, toiminnan uudelleen suuntaamista sekä palautteen vastaanottamista sekä antamista. (Salonen 2013, 6.) Kävin dialogista keskustelua toimeksiantajan kanssa säännöllisesti aina tarpeen niin vaatiessa. Itsereflektoinnin lisäksi arvioimme työn etenemistä yhdessä toimeksiantajan kanssa läpi koko kehittämistyön.

Viimeistelyvaihe vie yleensä melko pitkän ajan. Kehittämistyössä viimeisteltäväksi tulee raportin lisäksi myös itse tuotos, jotka yhdessä muodostavat toiminnallisen opinnäytetyön. Viime käden vastuu viimeistelyvaiheesta on opiskelijalla, mutta siinä voi olla mukana myös muita kehittämistyöhön sitoutuneita henkilöitä. Tuotoksen voi esitellä muun muassa käyttäjille tai täysin ulkopuolisille henkilöille. (Salonen 2013, 18.) Viimeistelyvaiheessa esittelin osia työstä toimeksiantajalle pyytäen mielipiteitä siitä. Tämän lisäksi pyysin työhön liittymättömän henkilön lukemaan työni läpi ja kommentoimaan erityisesti sen johdonmukaisuutta ja ymmärrettävyyttä.

Kehittämistyön tuotoksena syntyy yleensä konkreettinen tuote kuten malli, opas, kuvaus, esite, kirja tai kansio. Juuri tältä osin toiminnallinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä. Tutkimuksellisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa työyhteisölle, tilaajalle tai tekijälle itselleen. (Salonen 2013, 19.) Valmiina tuotoksena tässä kehittämistyössä syntyi materiaalipankki, jonne on kerätty tukiperhetyöskentelyn prosessikuvaus, sen toimintaohjeet sekä tarvittavat materiaalit.

4.3 Kehittämistyössä käytetyt menetelmät

Kehittämistoiminnalla pyritään aikaansaamaan uusia tuotteita, aineita, järjestelmiä ja tuotantoprosesseja tai jo olemassa olevien selvään parantamiseen. Myös ilman tutkimusta on mahdollista kehittää. Tutkimuksen ja kehittämisen

yhdistäminen antaa kuitenkin perusteita tekemiselle, jolloin voidaan suuremmalla todennäköisyydellä päästä toivottuun tulokseen. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 21.) Kehittämisessä sovelletaan tutkimuksella saatua tietoa. Tutkimuksella tuotettua uutta tietoa ja uusia asioita sovelletaan käytäntöön kehittämistoiminnassa. (Toikko & Rantanen 2009, 19.) Kehittämisellä pyritään kehittämiseen aktiivisen toiminnan keinoin niin, että saavutetaan muutos kohti parempaa (Heikkilä ym. 2008, 23).

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tiedon keräämisen keinot ovat pääasiassa samat kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä niitä käytetään kuitenkin joustavammin. (Vilka & Airaksinen 2004, 57.) Menetelmät kehittämistoiminnassa voidaan jakaa kehittämisen, osallistamisen ja tiedonkeruumenetelmiin. Esimerkkeinä kehittämisen ja osallistamisen menetelmistä ovat erilaiset työpajat, SWOT-analyysi, pienryhmät, dialoginen keskustelu ja aiemman tiedon hyväksikäyttö. Kehittämistyön tiedonhankintamenetelmiä ovat esimerkiksi kyselyt, haastattelut tai valmiit materiaalit ja dokumentit. (Salonen 2013, 22-23.)

Kehittämistyöni tavoitteena oli ehkäisevässä lastensuojelussa vapaaehtoisuutena toteutettavan tukiperheprosessin sekä siinä käytettävien työtapojen ja käytäntöjen kuvaaminen. Kehittämistyöni tuotoksen sisällöksi toivottiin selkeää tukiperheprosessin kuvaus ja eri vaiheiden avaus toimintaohjeineen sekä materiaaleineen. Tässä opinnäytetyössä kerättiin tietoja ohjeistuksen ja materiaalien sisällön laatimisen sekä lomakkeiden visuaalisen ilmeen suunnittelemisen tueksi.

4.3.1 Yhteisideointi

Kehittämistoiminta edellyttää ihmisten aktiivista vuorovaikutusta ja osallistamista, se on sosiaalinen prosessi (Toikko & Rantanen 2009, 89). Opinnäytetyön suunnittelu aloitetaan kartoittamalla lähtötilanne. Kartoitettavaksi tulee idean tarpeellisuus, kohderyhmä, aiheeseen liittyvä kirjallisuus ja tutkimukset

sekä aiheeseen liittyvä keskustelu. Kartoituksen perusteella täsmennetään lopulliset tavoitteet työlle. Alkukartoituksen jälkeen pohditaan, minkälaisin keinoin tavoitteet saavutetaan. (Vilkka & Airaksinen 2003, 27.)

Työskentely aloitettiin palaverilla toimeksiantajan kanssa, jonka tarkoituksena oli yhdessä kartoittaa mitä työltä toivottiin ja mitkä olivat olleet suurimmat haasteet prosessin eri vaiheissa ensimmäisten tukiperheiden kanssa.

Tämän työn kannalta yhdeksi tärkeimmäksi kehittämisen menetelmäksi nousi dialoginen keskustelu toimeksiantajan ja tukiperheiden kanssa. Kehittämistyölle on eduksi, jos voidaan hyödyntää toimijoiden ja käyttäjien omia henkilökohtaisia kokemuksia, ajatuksia tai näkemyksiä (Toikko & Rantanen 2009, 89). Tässä kehittämistyössä mukana olleet toimijat ja käyttäjät olivat parhaita asiantuntijoita siinä, minkälaisia parannus- ja kehittämistoiveita heillä oli.

4.3.2 Tukiperheiden haastattelut

Kun tavoitteena on toteuttaa tuotos, joka perustuu ainakin joiltain osin kohderyhmän näkemyksiin, voidaan käyttää laadullisen tutkimuksen keinoja kuten puolistrukturoitua teemahaastattelua. (Vilkka & Airaksinen 2004, 63.) Teemahaastattelun kysymykset ovat avoimia liittyen teemaan tai asiaan (Vilkka & Airaksinen 2004, 64).

Tapa haastatella tulee valita sen perusteella, minkälaista ja kuinka tarkkaa tietoa opinnäytetyön tueksi tarvitaan. Toiminnallista opinnäytetyötä tehtäessä riittää usein suuntaa antava tieto, eikä haastattelujen puhtaaksi kirjoittaminen ole yhtä täsmällistä, järjestelmällistä tai välttämätöntä mitä tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Litteroinnissa kannattaa keskittyä tietoon, jota tarvitaan sisällön tuottamiseen, jotta se olisi kohderyhmän näkökulmasta tarpeenmukaista. (Vilkka & Airaksinen 2004, 63-64.) Kerättyä aineistoa ei tarvitse analysoida samalla tarkkuudella kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, silloin kun kerätty aineisto on saatu laadullisen tutkimuksen keinoin. Tieto voi olla saatu

asiantuntijoiden konsultaationa, jolloin haastatteluista saatu tieto on verrattavissa lähdeaineistosta saatavaan tietoon. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 57-58.)

Tukiperheitä (3) haastateltiin opinnäytetyön laatimisen tueksi. Tarkoituksena oli käydä perheiden kanssa tukiperheprosessi läpi vaihe vaiheelta ja kerätä tietoa tukiperheiden kokemuksista tukiperheprosessin eri vaiheissa. Teema-haastattelun tueksi laadittiin lista teemoista, joista tukiperheiltä haluttiin kokemustietoa.

4.3.3 Prosessikuvauksen laadinta

Prosessikuvauksilla voidaan kuvata vapaaehtoistoiminnan polkua rekrytoinnista aina toiminnan päättämiseen saakka. Prosessien kuvaaminen ja avaaminen auttavat työnjaossa, sopivien vapaaehtoisten löytymisessä ja valinnassa, resurssien mitoittamisessa, yhteistyökumppanien hakemisessa, tiedotuksen suunnittelussa sekä toiminnan priorisoinnissa. Prosessi käynnistyy rekrytoinnilla. Haastattelujen ja valintojen jälkeen aloitetaan koulutus sekä perehdytys. Varsinaiseen toimintaan sisältyy tuki, ohjaus, huomioiminen, seuranta, arviointi ja tiedotus. Prosessi päättyy toiminnan lopettamiseen, jolloin pyydetään myös palaute toiminnasta. (Laimio & Välimäki 2011, 46-47.)

4.3.4 Materiaalipankin kokoaminen ja tuotteistaminen

Raportin lisäksi toiminnalliseen opinnäytetyöhön liittyy produkti eli tuotos. Tuotos on yleensä kirjallinen. Raportissa selostetaan oppimista ja prosessia, kun taas tuotoksen tekstissä puhutellaan sen käyttäjä- tai kohderyhmää. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 65.). Produktin teksteissä tulee huomioida kohderyhmän tietämys aiheesta sekä sen käyttötarkoitus (Vilkkä & Airaksinen 2004, 129).

Materiaalipankki tallennettiin Uudenkaupungin terveystalouden IMS-ohjelmistoon, josta niitä on helppo käyttää ja ne ovat helposti muokattavissa. Materiaalipankista on myös tulostettu versio perhekeskuksessa.

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Kehittämistyön tuloksena syntyi materiaalipankki, joka sisältää ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa vapaaehtoistyönä toteutettavan tukiperheprosessin kuvauksen, eri vaiheiden toimintaohjeet sekä tarvittavat materiaalit.

5.1 Tukiperheprosessi Uudenkaupungin perhekeskuksessa

Työprosessin kuvaaminen lisää työntekijöiden suunnitelmallisuutta sekä selkeyttää ammatillista työtä ja yhteistoimintaa. Laadukkaan sosiaalialan työn voidaan ajatella perustuvan selkeälle suunnittelulle, määritellyille tavoitteille sekä asiakkaan kokonaisvaltaiselle kohtaamiselle. Mallinnetulla työprosessilla kuvataan mitä on tapahtumassa, miksi ja milloin. Työprosessin kuvaaminen on väline oman työn tutkimiseen, arviointiin ja kehittämiseen. Ne auttavat asiakkaita palvelukokonaisuuksien ymmärtämisessä ja jäsentävät moniammatillista yhteistyötä, selkeyttävät paikallisia käytäntöjä sekä tehostavat yhteistoimintaa. (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen [www-sivut](http://www.sosiaaliala.fi) 2017.)

Tukiperheprosessin kuvaaminen aloitettiin ideointipalaverilla toimeksiantajan kanssa. Kävimme läpi prosessin eri vaiheita ja pyrimme jäsentämään ne mahdollisimman johdonmukaiseen järjestykseen. Tämän jälkeen alettiin kerätä aiheesta teoriatietoa. Erityisesti tässä vaiheessa keskityttiin vapaaehtoisuuden näkökulmaan tukiperhetyöskentelyssä ja etsittiin tietoa tästä näkökulmasta. Työtä ohjaa monessa mielessä lait, kuten sosiaalihuoltolaki, laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Tästä syystä huolellinen perehtyminen eri lakien vaatimukseen oli syytä selvittää huolellisesti.

Kuva 1 Tukiperhetyöskentelyn prosessikaavio

5.1.1 Vapaaehtoistoimintana toteutetun työn organisointi

Strateginen suunnittelu, tavoitteiden asettelu sekä vastuunkanto suunnitelmien toteutumisesta liittyvät johtamiseen, myös vapaaehtoistoiminnassa. Vapaaehtoistoiminnan laadukkaalla järjestämisellä on tarkoitus varmistaa vapaaehtoistoiminnan turvallisuus ja mielekkyys sen kaikille osapuolille. Laadulla tarkoitetaan tässä sitä, että oikeita asioita pyritään tekemään mahdollisimman hyvin niin, että toiminta on merkityksellistä, kiinnostavaa ja palkitsevaa. Tarvitaan sekä asioiden että ihmisten johtamista. Ihmisten johtaminen on kykyä motivoida ja innostaa hyvillä sosiaalisilla taidoilla, asioiden johtaminen on taas toiminnan suunnittelua ja toteuttamista niin, kun on suunniteltu. Tärkeä osa prosessia on myös toiminnan arviointi. (Laimio & Välimäki 2011, 23.)

Suunnitelmallinen organisointi on edellytys vapaaehtoisten mukaan saamiselle myös tulevaisuudessa (Häyrinen 2015, 41). Johtamisen vapaaehtoistyössä tulee olla kannustavaa ja järjestelmällistä. Sopimuksessa sovitaan molempien osapuolten odotuksista, sitoutumisesta sekä annettavasta tuesta. (Häyrinen 2015, 45.)

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli antaa työkaluja työskentelyn tueksi, mutta myös tukea tukiperhetyöskentelyn organisointia ja johtamista. Ensimmäisen ehkäisevän lastensuojelun tukiperheprosessin läpivieminen oli koettu haastavaksi asianmukaisten toimintaohjeiden ja materiaalien puutteellisuuden vuoksi. On tärkeää hoitaa erityisesti vapaaehtoisten kanssa toteutettava työskentely ammatillisesti ja tasalaatuisesti, koska vapaaehtoisten kynnys vetäytyä työskentelystä on palkallisia työntekijöitä paljon matalampi.

Perhekeskuksen sosiaalityöntekijä johtaa ja organisoii tukiperheprosessia kokonaisuutena. Sosiaalityöntekijä tai perhetyönohjaaja laatii perhehoidon toimeksiantosopimuksen sekä tekee päätöksen tukiperhetyöskentelystä.

5.1.2 Tukiperheiden rekrytointi

Kunnat, järjestöt sekä seurakunnan rekrytoivat aktiivisesti ihmisiä vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoisia haetaan mm. paikallislehdissä ja internetissä, ja mukaan lähteminen on yleensä yksinkertaista. Uusille vapaaehtoisille on tärkeää järjestää asianmukainen koulutus ja perehdytys. Työnohjaus on tarpeellista, mikäli työ on vaativaa ihmissuhdetyötä. (ETENE 2014.)

Vapaaehtoisten rekrytoinneissa on järkevää hyödyntää jo olemassa olevia tiedotuskanavia kuten Facebookia. Erilaisilla keinoilla voi hakea mediajulkiisuutta, kuten esimerkiksi järjestämällä tempauksia. Vapaaehtoistyö mielletään usein työksi, joka tuottaa toisille iloa. Silloin kun on kysymys tämän kaltaisesta vapaaehtoistyöstä, on sitä myös helpompi mainostaa innostavasti. Kun ollaan vakavampien ja vähemmän innostavien asioiden äärellä vapaaehtoistyössä, tulee myös mainonnan olla suunnitelmallisempaa. Vapaaehtoiset löytävät tiensä vapaaehtoistehtäviin usein puskaradion kautta. Tietoa vapaaehtoisten tarpeesta kannattaakin tuoda esiin kaikissa mahdollisissa yhteyksissä. Rekrytointi kannattaa aloittaa ajoissa. Juttuja kannattaa tarjota aktiivisesti paikallislehtiin. (Vapaaehtoistoiminnan verkosto VARES 2017.)

Vapaaehtoisten rekrytoinneissa painotetaan usein ihmisten auttamista ja korostetaan, kuinka tärkeää mukaan lähteminen on. Yleensä ihmiset, jotka lähtevät mukaan vapaaehtoistoimintaan ovat vastuuntuntoisia ja haluavat tietää, mihin he ovat sitoutumassa. He haluavat tietää, mitä he voivat odottaa toiminnalta ja toisaalta mitä heiltä odotetaan. Tehtävien avaaminen vapaaehtoistoimintaa harkitseville on tullut yhä tärkeämmäksi. Kilpailu vapaaehtoisista on kovempaa, josta syystä vapaaehtoistoimintaa organisoivilta yhteisöiltä vaaditaan yhä enemmän kehittämistä ja ponnisteluja. (Laimio & Välimäki 2011, 18.) Rekrytoinnissa tulee käyttää monipuolisesti eri viestinnän keinoja, sen tulee olla todenmukaista sekä houkuttelevaa ilmeeltään (Häyrinen 2015, 45).

Uudenkaupungin perhekeskuksessa tukiperhetyöskentelyä on pyritty tuomaan esiin muun muassa paikallislehtien tekemien artikkelien avulla. Ensimmäiseen

tukiperhekoulutukseen osallistui 5 perhettä, joista kolme aloitti tukiperhetyöskentelyn perhekeskuksessa. Seuraava koulutus toteutetaan syksyllä 2018, jolloin tarkoituksena on käyttää lehtiartikkeleiden lisäksi myös muita kanavia tukiperhetyöskentelyn tunnettuuden lisäämiseksi. Perhekeskuksella ei ole tällä hetkellä omia Facebook-sivuja, mutta asia pyritään hoitamaan ajan tasalle mahdollisimman pian. Sivuja pyritään hyödyntämään tiedostuskanavana myös tulevassa tukiperhekoulutuksessa.

Tukiperheiden rekrytointi jatkuu vielä koulutuksen ja valmistelun jälkeen, jolloin perhekeskus ja tukiperhe voivat vielä arvioida perheen sopivuutta tukiperhetyöskentelyyn. Tukiperheillä on mahdollisuus perääntyä tässä vaiheessa, mikäli he ovat kokeneet esimerkiksi koulutuksen aikana, ettei tämän kaltainen työskentely sovi heille tai heidän tilanteeseensa. Aloituspalaverissa sekä päätösvaiheessa laaditaan varsinaiset sopimukset ja päätökset tukiperhetyöskentelystä.

5.1.3 Tukiperheiden koulutus

Vapaaehtoinen on perehdytettävä tehtäväänsä asianmukaisesti. Lisäksi on huolehdittava siitä, että vapaaehtoinen saa tarvitsemaansa neuvontaa koko vapaaehtoistyöprosessin ajan. (Häyrinen 2015, 41.) Ammatillinen osaaminen ei ole edellytys vapaaehtoistoiminnassa, koulutus antaa kuitenkin itseluottamusta ja varmuutta vapaaehtoiselle. Hyvä perehdytys tehtävään rohkaisee, parantaa sitoutumista sekä poistaa epävarmuutta, joka liittyy uuteen tehtävään. (Laimio & Välimäki 2011, 33.)

Uudenkaupungin perhekeskuksen tukiperheiden vanhemmat käyvät Pelastakaa Lapset ry:n tukiperhekoulutuksen ennen kuin perhettä voidaan valita tukiperheeksi tai tukisuhdetta voidaan aloittaa. Koulutus pyritään järjestämään kerran vuodessa ja se toteutuu, mikäli vähintään viisi perhettä ilmoittautuu koulutukseen. Koulutuksen aikana Pelastakaa Lapset ry:n kouluttajat arvioivat omalta osaltaan perheen sopivuutta tukiperheeksi.

5.1.4 Tukiperhetyöskentelyn valmistelu

Tukiperhetyöskentelyn valmisteluvaiheessa tukiperheet haastatellaan tukiperhehaastattelulomaketta apuna käyttäen (Liite 5). Haastatteluiden avulla perhekeskus muodostaa oman näkemyksensä perheiden sopivuudesta tukiperhetyöskentelyyn. Lisäksi tukiperheiden tiedot tarkistetaan oikeusrekisterikeskuksesta sekä sosiaalihuoltorekisteristä tukiperhevanhempien suostumuksella (Liitteet 2 ja 4).

Oikeusrekisterikeskukselta tilataan rikostaustaote. Rikostaustaote on tarkoitettu esitettäväksi viranomaiselle, oppilaitokselle, työnantajalle tai vapaaehtoistoiminnan järjestäjälle Suomessa silloin, kun henkilön työskentelyyn kuuluu olennaisesti ja pysyvästi työskentelyä alaikäisten lasten kanssa. Opiskelija tai työntekijä tilaa rikostaustaotteen itse itselleen. Kun vapaaehtoistoimintaa varten tarvitaan rikostaustaote, sen tilaa vapaaehtoisen suostumuksella vapaaehtoistoiminnan järjestäjä. (Oikeusrekisterikeskuksen www-sivut 2017.)

Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä on tullut voimaan 05/2014. Vapaaehtoisten rikostausta on mahdollista tarkastaa tietyin edellytyksin. Toiminnan järjestäjällä on mahdollisuus selvittää vapaaehtoisen rikostausta, jos tehtävään kuuluu olennaisesti ja säännöllisesti alaikäisen ohjausta, opetusta, huolenpitoa, hoitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa tai henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa. Rikostausta voidaan selvittää myös, jos tehtävää hoidetaan yksin tai sellaisissa olosuhteissa, jossa alaikäisen koskemattomuutta ei voida turvata lasten henkilökohtaista koskemattomuutta koskevasta ohjeesta tai menettelytavasta huolimatta. Rikostausta voidaan tarkistaa ainoastaan niiltä vapaaehtoisilta, joka ovat tulleet mukaan toimintaa lain voimaantulon jälkeen 05/2014. (Oikeusrekisterikeskuksen www-sivut 2017.)

Rikostaustan tarkistamismenettelyn piiriin pääseminen edellyttää toiminnan järjestäjältä toimintaansa koskevan ohjeistuksen luomista alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaaviksi toimiksi. Oikeusrekisterikeskus on

luonut yhdessä vapaaehtoistoimintaa järjestävien tahojen kanssa yleisen toimintaohjeen. Järjestäjän on lisäksi arvioitava, minkälaisissa tehtävänkuvissa rikostaustan tarkastaminen katsotaan tarpeelliseksi. Mikäli rikostaustaote tullaan tarkastamaan, on tämä ilmoitettava jo siinä vaiheessa, kun vapaaehtoisia haetaan näihin tehtäviin. (Oikeusrekisterikeskus www-sivut 2017.) Osana kehittämistyötä laadittiin turvallisuussuunnitelma Uudenkaupungin perhekeskuk- sen turvallisuutta lisäävistä toimintatavoista tukiperhetyöskentelystä (Liite 3).

Toiminnan järjestäjä hakee otetta kirjallisesti. Se haetaan kirjallisesti esimerkiksi sähköistä lomaketta käyttäen Suomi.fi –palvelussa. Hakemuksen liitteenä tulee olla vapaaehtoisen kirjallinen suostumus otteen hakemiseksi, josta tulee ilmetä, että vapaaehtoinen on tietoinen rikosrekisteriotteen tarkoituksesta ja siitä, mihin sitä käytetään, rikosrekisteriotteen sisällöstä ja siihen liittyvästä tietojenkäsittelystä. Kun rikosrekisteriotteita haetaan ensimmäistä kertaa, tulee hakemuksen liitteenä olla myös järjestäjän hyväksymät menettelytavat ja toimintaohjeet alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta turvaaviksi toimiksi. Mikäli käytössä on yleiset toimintaohjeet, niitä ei tarvitse liittää hakemukseen. Rikosrekisteriotteita voi pyytää useammalle vapaaehtoiselle samalla hakemuksella, jokaiselta tarvitaan kuitenkin suostumus. Mikäli vapaaehtoisella on hallussaan työtä tai opiskelua varten tilaamansa ote, voidaan myös se esittää toiminnan järjestäjälle, mikäli muut edellytykset otteen tarkistamiseksi täyttyvät. Ote maksaa 15€, jonka maksaa vapaaehtoistoiminnan järjestäjä. Käsitelyaika on seitsemän työpäivää. Toiminnanjärjestäjän yhteyshenkilö tarkastaa otteen ja tekee merkinnän sen tarkastamisesta. Otteesta ei saa ottaa jäljennöstä. Mikäli otteessa on merkintä, ei se automaattisesti estä henkilön valitsemista, vaan toiminnanjärjestäjä arvioi onko henkilö mahdollista valita tehtävään. (Oikeusrekisterikeskuksen www-sivut 2017.)

Tarkastajaa sitoo vaitiolovelvollisuus otteelle merkityistä tiedoista, joka jatkuu myös sen jälkeen, kun tarkastaja on lähtenyt tehtävästä, josta tieto on saatu. Ote tulee toimittaa välittömästi vapaaehtoiselle heti tarkastamisen jälkeen. Mikäli sitä ei pystytä toimittamaan kuukauden sisällä, tulee se hävittää asianmukaisesti. (Oikeusrekisterikeskuksen www-sivut 2017.)

Sosiaalitoimen lausunto perheen olosuhteista tukiperhevanhemmuutta varten pyydetään Uudenkaupungin lastensuojelun sosiaalityöntekijä-lastenvalvojalta.

5.1.5 Aloituspalaveri

Perhekeskus pyrkii yhdistämään parhaalla mahdollisella tavalla tukiperhettä tarvitsevan lapsen sekä tukiperheen niin, että se palvelisi mahdollisimman hyvin sekä tukea tarvitsevaa lasta, että hänen perhettään. Kun perhekeskuksen asiakasperheen kanssa päädytään hakemaan tukiperhettä, tuettava perhe täyttää tukiperhehakemuksen (Liite 1). Tukiperhehakemusta käytetään tukiperhehaastattelujen lisäksi apuna tukiperheiden ja tuettavien perheiden yhdistämisessä.

Varsinainen tukisuhde aloitetaan aloituspalaverilla yhdessä perhekeskuksen edustajien, tukiperheen ja tuettavan perheen kanssa. Aloituspalaverissa allekirjoitetaan perhehoidon toimeksiantosopimus, jossa sovitaan muun muassa sopimuksen voimassaoloajasta, hoitopalkkiosta ja kulukorvauksesta. Tukiperheet toimittavat verokorttinsa aloituspalaveriin. Aloituspalaverissa täytetään ja allekirjoitetaan myös tukilasten kuljettamiseen liittyvä kuljetuslupa (Liite 6) sekä vaitiolositoumus liittyen sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta annettuun lakiin (Liite 7).

Aloituspalaverissa määritellään myös perhekeskuksen työntekijöistä tukisuhteelle omatyöntekijä. Omatyöntekijälle raportoidaan tukiviikonlopuista ja hän on säännöllisesti yhteydessä perheisiin. Mikäli perheillä on kysyttävää tukiperhetyöskentelyyn liittyen, voivat he ottaa yhteyttä omatyöntekijään. Sähköpostiviesteihin liittyen perheitä ohjeistetaan olemaan käyttämättä lasten nimiä. Nimen sijasta voidaan käyttää esimerkiksi nimen alkukirjainta tai -kirjaimia.

5.1.6 Päätös

Aloituspalaverin jälkeen perhekeskuksen sosiaalityöntekijä tai perhetyönohjaaja tekee päätöksen tukiperhetyöskentelystä, jonka jälkeen se lähetetään tukiperheille ja tuettaville perheille yhdessä aloituspalaverin muistion kanssa. Tämän lisäksi tukiperheille toimitetaan kulukorvauslomakkeet sekä palautuskuoret, jotka he täyttävät tukiperhekäyntien jälkeen ja toimittavat perhekeskuskelle korvausten maksamista varten.

5.1.7 Sitouttaminen, ohjaus ja tukeminen

Vapaaehtoistyötä tehdään hyvästä tahdosta. Vapaaehtoiset saavat tekemästään työstä hyvän mielen. On ensiarvoisen tärkeää osoittaa vapaaehtoiselle, että hänen tekemänsä työ on arvokasta. (Vapaaehtoistoiminnan verkosto VARES 2017.)

Vapaaehtoistoimintaan lähdetään eri motiiveista. Osa haluaa auttaa konkreettisesti lähimmäisiä, kun taas osa haluaa kasvaa ja kehittyä ihmisenä tai kokea elämässä jotain uutta. Toisille vapaaehtoistyö tarjoaa mahdollisuuden vaikuttaa. Monesti motiivit yhdistyvät ja muuttavat muotoaan toiminnan aikana. (Etene www-sivut 2014.) Ykkösmotiivina vapaaehtoistoiminnassa on yleensä halu auttaa, mutta yhä useammin nostetaan esille kuitenkin myös esimerkiksi merkityksellisyyden kokemus (Laimio & Välimäki 2011, 17-18).

Ihmisten sitoutumishaluttomuus vapaaehtoistoimintaan aiheuttaa keskustelua. Todellisuudessa ihmiset eivät välttämättä varsinaisesti karta sitoutumista, vaan kyse on enemmän siitä, ettei haluta tehdä lupauksia, joita ei varmuudella pystytä pitämään. Tätä voidaan myös kutsua vastuuntunnoksi. Ihmisten elämäntilanteet muuttuvat, ja määräaikaisiin tehtäviin tullaan mukaan mieluummin kuin pitkäaikaista sitoutumista vaativiin tehtäviin. (Laimio & Välimäki 2011, 18.)

Ohjaus ja tuki vapaaehtoistoiminnassa ovat tärkeä osa työskentelyä, joka valitettavasti usein unohdetaan. Vapaaehtoisia saatetaan kannustaa ottamaan tarvittaessa yhteyttä vapaaehtoistoiminnan järjestäjään, mikäli ongelmallisia tilanteita ilmaantuu. (Laimio & Välimäki 2011, 34.) Vapaaehtoistyötä tehdään ilman palkkaa, heitä motivoi jatkamaan ja jaksamaan kiittäminen ja muistaminen. Vapaaehtoistyö tulee olla mahdollista myös lopettaa kunniakkaasti. Vapaaehtoistyöllä tulee olla aloituspisteen lisäksi myös päättymispiste. (Häyrynen 2015, 45-46.)

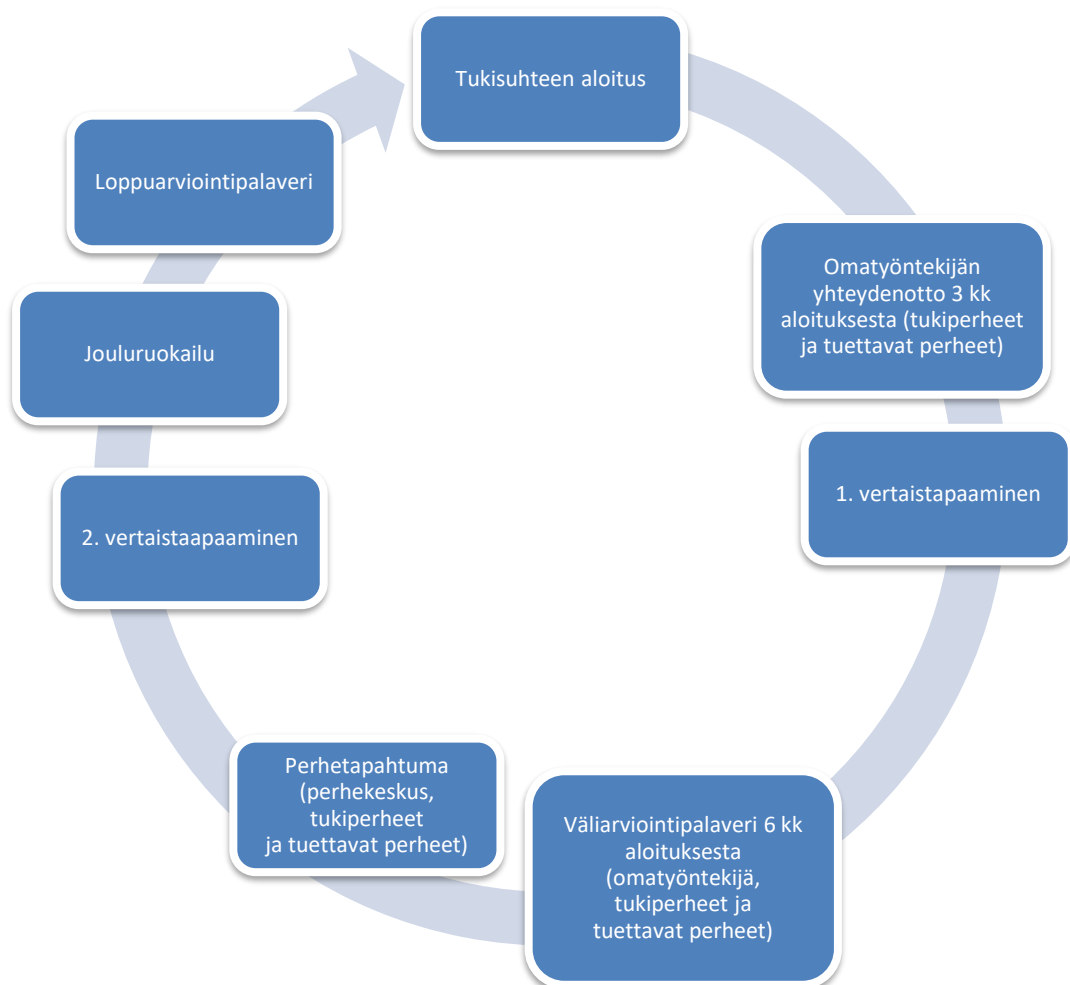
Pessin ja Oravasaaren (2010, 178) kannustavan ohjauksen mallissa toimijoille osoitetaan konkreettisella tavalla, että hänen jaksamisestaan, ideoistaan ja intresseistään ollaan kiinnostuneita, häntä kuunnellaan aidosti, hänen toimintaansa arvostetaan ja siitä ollaan kiitollisia, hänen oma erityinen panostuksensa on tarpeellista ja tärkeää, muutostarpeita kuunnellaan ja hänet nähdään osana yhteisöä.

Vapaaehtoistoiminnassa työnohjaus -sanaa käytetään vähän. Siitä puhuttaessa käytetään usein muita ilmauksia kuten vertaistapaaminen, kokemustenvaihtoillat jne. (Laimio & Välimäki 2011, 37.) Vapaaehtoisen motivaatiota jatkaa tehtävässään pyritään tukemaan ohjauksella. Työnohjaus on tärkeää vapaaehtoistoiminnassa, koska usein vapaaehtoisilla ei ole ammattikoulutusta ja sen mukanaan tuoma ammatti-identiteettiä tai työkokemusta tehtävästä. Työnohjaustilanteiden merkitys korostuu vapaaehtoistyössä myös vaihteluvollisuuden vuoksi. Työnohjaustilanteissa vapaaehtoiset voivat jakaa kokemuksiaan. (Laimio & Välimäki 2011, 39.)

Tukiperheiden tukemisen ja motivoinnin tueksi suunniteltiin vuosikello. Vuosikellon suunnittelun tueksi käytettiin tukiperheiden haastatteluista saatua tietoa. Tukiperheet kokivat erityisesti vertaistapaamiset tärkeiksi. Sopivaksi tapaamistiheys liittyen perheiden tukemiseen oli tukiperheiden mielestä 3-4 kertaa vuodessa. Esiin nostettiin seikka, ettei välttämättä aina pääse osallistumaan, niin silloin mahdollisuuksia olisi vuoden mittaan kuitenkin useampi. Ja toisaalta se, ettei tapaamistiheys voi olla liian tiheä. Yhdeksi tärkeimmäksi tukimuodoksi

tukiperheet kokivat kuitenkin mahdollisuuden olla tarvittaessa yhteydessä omatyöntekijään.

Perhekeskuksessa tukiperheitä tuetaan työskentelyn seurantaan liittyvien tapaamisten ja puhelujen lisäksi neljällä vuosittaisella vertaistapaamisella. Yksi sijoittuu kevätkauteen, jonka tarkoituksena on tukea perheiden jaksamista erilaisin työnohjauksellisin keinoin. Kesäkautena perhekeskus järjestää perhetapahtuman kaikille yhteisesti kaikille tukiperheille sekä tukiperheille. Tarkoituksena on vaihtaa kuulumisia perheiden kesken. Syksyn aikana järjestetään toinen kevätkauden kaltainen vertaistuellinen tilaisuus. Joulun alla tukiperheille järjestetään yhteinen jouluruokailu. Tämän tapaamisen tarkoituksena on toimia niin sanottuna kiitoksena tukiperheiden tekemästä tärkeästä työstä.

Kuva 2 Vuosikello tukiperheiden tukemisen työkaluksi

5.1.8 Seuranta

Työskentelyn sujuvuutta seurataan monin eri keinoin. Tukiperheet lähettävät sähköpostiraportin tukiperheviikonloppujen toteutumisesta omatyöntekijälle. Raportissa he kertovat pääpiirteittäin tukiviikonlopun sujumisesta niin, ettei siinä esiinny tuettavan lapsen tai lasten nimiä, jotta vaitiolovelvollisuutta voidaan noudattaa lain edellyttämällä tavalla. Nimien sijaan käytetään muun muassa nimikirjaimia. Tukiperheiden raportit kirjataan tukilapsen asiakaskertomukseen. Omatyöntekijä soittaa tukiperheelle sekä tuettavalle perheelle kolme kuukautta aloituksen jälkeen. Tarkoituksena on kartoittaa tarkemmin molempien kokemuksia tukiperhesuhteesta ja sen sujumisesta. Omatyöntekijä kutsuu tukiperheen sekä tuettavan perheen väliarviointipalaveriin kuusi kuukautta tukisuhteen aloituksesta. Tukisuhdesopimus tehdään aina vuodeksi kerrallaan, hieman ennen päättymistä tukiperheen ja tuettavan perheen kanssa pidetään loppuarviointipalaveri, jossa kartoitetaan tukisuhteen sujumista kokonaisuutena tukisuhteen arviointilomaketta apuna käyttäen (Liite 8) ja pohditaan jatkoa. Mikäli molemmat perheet toivovat jatkoa tukiperhetyöskentelylle ja perhekeskus näkee sen tarpeenmukaisena, tehdään perheiden kanssa uusi sopimus.

6 ARIVOINTI JA POHDINTA

Tavoitteena oli ehkäisevässä lastensuojelussa vapaaehtoistyönä toteutettavan tukiperheprosessin sekä siinä käytettävien työtapojen ja käytäntöjen kuvaaminen ja kehittäminen niin, että työskentely voidaan toteuttaa ammatillisesti ja tasalaatuisena kaikissa prosessin vaiheissa.

Työprosessin kuvaaminen lisää työntekijöiden suunnitelmallisuutta sekä selkeyttää ammatillista työtä ja yhteistoimintaa (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen www-sivut 2017). Uudenkaupungin perhekeskukselta oli puuttunut selkeä tukiperheprosessin kuvaus. Tätä kehittämistyötä lähdettiin toteuttamaan ideointipalaverilla toimeksiantajan kanssa, jossa määriteltiin työn tavoitteet ja tarve. Samassa yhteydessä hahmoteltiin tukiperheprosessin eri vaiheita, joita täsmennettiin työn edetessä samalla kokoonpanolla.

Työn tuotoksena syntyi materiaalipankki, josta löytyy helposti tukiperheprosessikaavio sekä toimintaohjeet ja materiaalit eri vaiheisiin liittyen. Materiaalipankki löytyy sähköisessä muodossa Uudenkaupungin terveystieteiden keskuksen IMS-sovelluksesta sekä tulostettuna versiona perhekeskuksesta. Materiaalipankin avulla tukiperheprosessia toteuttavien työntekijöiden on helppo edetä prosessissa vaihe vaiheelta niin, että jokainen työvaihe toteutetaan asianmukaisella tavalla. Tuotoksen käyttökelpoisuutta päästään kokeilemaan käytännössä jo kesän 2018 aikana, kun uusia tukiperheitä lähdetään rekrytoimaan. Seuraava tukiperhekoulutus järjestetään Uudessakaupungissa tulevan syksyn 2018 aikana.

Opinnäytetyön tavoitteissa onnistuttiin hyvin, koska työtä ohjaa pitkälti lainsäädäntö, eikä varaa omille tulkinnoille juurikaan ole. Muilta osin saatiin huomiotua hyvin erityisesti vapaaehtoisuuden näkökulma tukiperhetyöskentelyssä. Lähdekirjallisuuden lisäksi käytettiin hyödyksi toimeksiantajan sekä jo toimivien tukiperheiden kokemuksia tukiperheprosessin etenemisen eri vaiheista, silloin kun selkeää prosessikaaviota ei ollut vielä olemassa. Tämän hetkisiltä

tukiperheiltä saatiin arvokasta tietoa siitä, miten vapaaehtoisia tulisi tukea ja kannustaa jatkamaan arvokasta työtään.

Tälle kehittämistyölle on esitetty toimeksiantajalta jo yksi jatkokehittämissuositus, joka liittyy tukiperhetoiminnan toimeksiantosopimukseen. Eri kaupungeilla on erilaisia käytäntöjä tähän liittyen. Uudessakaupungissa tukiperheille tehdään perhehoidon toimeksiantosopimus aloituspalaverissa liittyen juuri kyseiseen tukisuhteeseen, sopimus päättyy tukisuhteen päättyessä. Uudenkaupungin perhekeskuksen edustajien mielestä muun muassa kulukorvauksista keskustelu aloituspalaverissa tuettavan perheen kuullen ei välttämättä ole hyvä asia. Tilanne saattaa olla tuettavalle perheelle vaikea, eikä korvauksista puhuminen tässä yhteydessä herätä välttämättä positiivisia tunteita. Prosessia ei haluta raskauttaa muun muassa lisäämällä tapaamisia perheiden kanssa ja tästä syystä toimeksiantaja toivoo, että Uudessakaupungissa kartoitettaisiin mahdollisuutta toimia esimerkiksi Porissa käytössä olevan mallin mukaisesti. Tässä toimintamallissa kaupunki tekee tukiperheiden kanssa sopimuksen tukiperhetyöskentelystä ja perheet ovat niin sanotusti reservissä. Kun tarvetta tukiperheelle tulee, tehdään siinä vaiheessa sopimus vain tukisuhteen aloittamisesta. Tässä sopimuksessa ei määritellä enää rahaan liittyviä asioita, vaan se on tehty jo aikaisemmassa vaiheessa. Pääsen itse osalliseksi tulevan tukiperheprosessin läpiviemiseen ja näin ollen tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan helposti jatkokehittää muillakin tavoin, mikäli tarvetta esiintyy.

Koin opinnäytetyön tekemisen omalle työpaikalle mielekkäänä monessa mielessä. Toimeksiantajan konsultointi sujui helposti ja joustavasti kaikissa työn vaiheissa ja työ eteni aikataulun mukaisesti. Koin käyttämäni menetelmät toimiviksi työssä, jossa pyrittiin hyödyntämään toimeksiantajan sekä tämän hetkisten tukiperheiden kokemuksia. Koen saaneeni paljon arvokasta tietoa, jota voin hyödyntää tukiperhetyöskentelyn lisäksi muissakin työtehtävissäni. Koin tärkeäksi tehdä opinnäytetyötä, jonka tuotoksen tiesin tulevan käyttöön ja jolle on todellinen tarve olemassa.

Pyrin toteuttamaan kehittämistyöni ammatillisesti sekä refleктоimaan tekemiäni kaikissa opinnäytetyön vaiheissa. Vastuu kehittämistyöstä ja sen etenemisestä on sen tekijällä. Työn etenemistä on suunniteltava huolellisesti, lisäksi on siedettävä stressiä ja epävarmuutta. Joissain työskentelyn vaiheissa koin haastavana saada asiat johdonmukaiseen järjestykseen ja hahmottaa kokonaisuutta. Toisaalta työn tavoitteet ja tehtävät olivat selkeät, eikä niihin tullut missään vaiheessa muutoksia, joka helpotti omalta osaltaan työn tekemistä.

LÄHTEET

Grönlund, H. 2015. Vapaaehtoistoiminta lapsiperheiden tukena. Perheiden, ammattilaisten ja vapaaehtoisten kokemukset. Pelastakaa sukupolvi -hankkeen raportti. Helsinki: HelsinkiMissio.

Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 216-246.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Häyrinen, K. 2015. Veto- ja elinvoimainen järjestö ja vapaaehtoistoiminnan organisointi. Teoksessa S. Riikonen & T. Nyman (toim.) Moninainen ja kehittyvä järjestötoiminta. Elinvoimaisuutta ja uudistuvaa ajattelua toimintaympäristön muutoksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 10. Kaarina: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 38-46.

Kananoja, A. & Karjalainen P. 2017. Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteisötyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 156-169.

Kolmannes perheistä ilman tukiverkostoa – Mannerheimin Lastensuojeluliitto kyseli. KD-Lehti 21.12.2016, Uutiset Kotimaa. Viitattu 28.3.2018. <http://www.kdlehti.fi/2016/12/21/kolmannes-perheista-tukiverkosto-mannerheimin-lastensuojeluliitto-kyseli/>

Laimio, A. & Välimäki, S. 2011. Vapaaehtoistoiminta kehittyä. Jyväskylä: Keski-Suomen Sosiaaliturvayhdistys ry.

Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä 148/2014.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lähteinen, M. & Hämeen-Anttila, L. 2017. Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 48-93.

Myllymäki, T. 2014. Vanhemmilla on iso kynnyks pyytää apua, mutta muutosta on näkyvissä. Yle Uutiset 28.11.2014, Kotimaa. Viitattu 1.4.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-7656527>

Oikeusrekisterikeskuksen www-sivut. 2017. Rikostaustaote lasten kanssa toimimiseen. Viitattu 30.3.2018. <http://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/asiakaspalvelu/rekisteritotteutjatodistukset/rikosrekisteri/rikostaustaote.html>

Oikeusrekisterikeskuksen www-sivut. 2017. Vapaaehtoisen rikostaustaote. Viitattu 30.3.2018. <http://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/asiakaspalvelu/rekisteritotteetjatodistukset/rikosrekisteri/vapaaehtoistehtavanjarjestajan-tiedonsaantioikeus.html>

Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut. 2018. Tukiperheet. Viitattu 10.2.2018. <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/tukiperheet/>

Pelastakaa Lapset ry:n www-sivut. 2018. Ryhdy tukiperheeksi. Viitattu 10.2.2018. <https://www.pelastakaalapset.fi/auta-lapsia/tule-vapaaehtoiseksi/ryhdy-tukiperheeksi/>

Pessi, A. & Oravasaari, T. 2010. Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23. Helsinki: Raha-automaattiyhdistys.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2017. Työskentelymallit. Viitattu 30.3.2018. <http://www.sosiaalikallega.fi/mallit/>

Ruskomaa, L. 2001. Vapaaehtoistoiminta Lapsiperhe-projekteissa: Kokemuksia ja kehittämisehdotuksia. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojelu. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Helsinki: Edita Publishing.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja. 72. Viitattu 27.3.2018. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Savolainen, J. 2017. Vapaaehtoinen rikkoo kuplansa. Helsingin Sanomat 20.12.2017. Viitattu 4.2.2018. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005495931.html>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut. 2015. Kuntainfo: Uusi sosiaalihuoltolaki ja siihen liittyvät keskeiset muut lainsäädäntömuutokset. Viitattu 18.4.2018. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-sosiaalihuoltolaki-ja-siihen-liittyvat-keskeiset-muut-lainsaadantomuutokset

Suomen virallinen tilasto. Lastensuojelu. THL. 2017. Tilastoraportti 43/2017, 23.11.2017. Viitattu 18.4.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Taloustutkimus 2015. Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Helsinki: Kansalaisareena ry, Kirkkohallitus ja HelsinkiMissio.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelu. 2015. Viitattu 8.2.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkaiseva_lastensuojelu

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Vapaaehtoistoiminnan etiikka – Etenen kannanotto. 2014. Helsinki: Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, Sosiaali- ja terveysministeriö.

Vapaaehtoistoiminnan verkosto VARES. 2017. Vapaaehtoisten rekrytointi. Viitattu 31.3.2018. <https://www.toimeksi.fi/kansalais-ja-yhdistystoimijoille/vapaaehtoistoiminta/vapaaehtoisten-rekrytointi/>

Viitanen, K. 2016. Tukiperheitä tarvitaan lisää. Uudistuva lastensuojelu –lehti 1, 8-13.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Hanna Vilka, Tiina Airaksinen ja Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wilson, J. 2000. Volunteering. Annual Review of Sociology 26, 215-240.

Lapsi	Nimi				
	Syntymä-aika				
	Osoite				
	Koulu, luokka Päivähoito				
Äiti	Nimi		Huoltaja	kyllä	
				ei	
	Ammatti				
	Syntymä-aika				
	Osoite				
Isä	Nimi		Huoltaja	kyllä	
				ei	
	Ammatti				
	Syntymä-aika				
	Osoite				
Muut perheenjäsenet					
Lapsen ja perheen tilanne sekä tukiperhetarve					

Tavoitteet	
Mahdolliset allergiat tai muut erityistarpeet	
Erityistä huomioitavaa	

Onko perheellä mahdollisuus kuljettaa lasta tukiperheeseen?	
Paikka, aika	
Allekirjoitus ja nimenselvennys	
Lomake vastaanotettu (pvm)	

Vapaaehtoisen suostumus – rikosrekisteriotteen hakeminen

Tämä suostumus perustuu lakiin lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä. Vapaaehtoisen tulee antaa suostumuksensa siihen, että vapaaehtoistoiminnan järjestäjä tai muu järjestö sen lukuun, voi hakea laissa tarkoitetun vapaaehtoista koskevan rikosrekisteriotteen Oikeusrekisterikeskukselta.

Toiminnan järjestäjä: Uudenkaupungin kaupunki / perhekeskus

Vapaaehtoinen: _____

Annan suostumukseni rikosrekisteriotteen hakemiseen.

Minulle on annettu ennen tämän suostumuksen antamista tieto seuraavista asioista:

- rikosrekisteriote pyydetään vapaaehtoistehävän järjestäjän tarkastettavaksi alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi
- otteeseen merkitään tiedot tietyistä seksuaali-, väkivalta- ja huumausainerikoksista
- vapaaehtoistehävän järjestäjän on luovutettava ote minulle välittömästi tarkastamisen jälkeen

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Uudenkaupungin perhekeskus

Turvallisuussuunnitelma

Uudenkaupungin Perhekeskuksen turvallisuutta lisäävät toimintatavat tukiperhetyöskentelyssä

Turvallisuussuunnitelmassa esitettyjen toimintaohjeiden tavoitteena on varmistaa lasten turvallisuus sekä koskemattomuus Uudenkaupungin kaupungin perhekeskuksen tukiperhetoiminnassa.

Toimintaohjeisiin tehdään tarvittaessa muutoksia, mikäli siihen ilmenee tarvetta. Mikäli perhekeskuksen tietoon tulee epäilyjä alaikäisen lapsen turvallisuutta tai koskemattomuutta vaarantavia tekoja tai tilanteita, selvitetään ne välittömästi.

Perhekeskuksen tukiperhetyöskentely tarjoaa lapselle väkivallattoman, päihteettömän ja turvallisen ympäristön. Haluamme ehkäistä kaikenlaisen lapsen kohdistuvan syrjinnän, häirinnän ja hyväksikäytön toiminnassamme.

Turvallisuudella ja koskemattomuudella tarkoitetaan sitä, että

- lapsen perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat
 - lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta kunnioitetaan
 - lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tuetaan
 - lasta suojellaan seksuaalirikoksilta, väkivaltarikollisuudelta, houkuttelulta huumeiden käyttöön ja muilta lapsen turvallista kasvua uhkaavilta tekijöiltä.

Turvallisuussuunnitelmassa kuvattujen toimintatapojen avulla

- edistetään lasta suojaavan toimintakulttuurin syntymistä,
- tuetaan alaikäisten turvallista osallistumista toimintaan sekä
- vahvistetaan lasten tietoisuutta omista oikeuksistaan.

Vapaaehtoistoiminnassa esiintyviä haasteita alaikäisten koskemattomuudelle

Lapsille ja nuorille järjestettävässä vapaaehtoistoiminnassa on tavoitteena päihteetön, väkivallaton ja turvallinen ympäristö. Kuitenkin, kuten muutenkin yhteiskunnassa, lapset ja nuoret voivat myös vapaaehtoistoiminnassa joutua alttiiksi kaltoinkohtelulle.

Häirintä voi ilmetä esimerkiksi seuraavin tavoin:

- nimittely
- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- seksuaalinen koskettelu, kuten nipistely, suutelu tai puristelu
- halventavat ja seksistiset vitsit
- toistuvat seksuaalissävyytteiset ehdotukset tai seksuaaliseen käytökseen viittaavat kutsut
- seksuaaliseen kontaktiin pakottaminen

Seksuaalisessa häirinnässä lähtökohtana on aina häirinnän kohteen oma kokemus. Häirinnän kohteena voivat olla sekä tytöt että pojat.

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

- 1) Uudenkaupungin kaupungin perhekeskus on tehnyt suunnitelman lapsen koskemattomuuden ja turvallisuuden turvaamiseksi. Suunnitelma on sosiaali- ja terveysjohtajan hyväksymä. Suunnitelma tarkistetaan ja päivitetään tarvittaessa tai kahden vuoden välein. Toimintaan tullessa uusia ihmisiä, perehdytetään henkilö turvallisuussuunnitelmaan. Varmistetaan, että ohjeistus on helposti löydettävissä kaupungin yhteisistä tiedostoista.
- 2) Perhekeskuksen vastuuhenkilönä alaikäisten turvallisuutta koskevissa kysymyksissä on perhekeskuksen tiiminvetäjä (sosiaalityöntekijä).
- 3) Perhekeskuksessa käydään läpi säännöllisesti toimintatapoja, mikäli häirintä- tai hyväksikäyttöepäilyjä ilmenee. Tällä pyritään vahvistamaan häirintää ehkäisevää ilmapiiriä.
- 4) Perhekeskuksen tukiperhetyöskentelyssä noudatetaan avointa ja toisia kunnioittavaa ilmapiiriä varmistaen, että käytännöt ja ohjeet ovat kaikkien tiedossa sekä helposti saatavilla. Toisia kunnioittavalla työotteella luodaan ilmapiiri, jossa voidaan keskustella myös vaikeista asioista. Tämä koskee niin tukiperheiden ja tuettavien perheiden kanssa työskenteleviä perhekeskuksen työntekijöiden lisäksi tukiperheitä sekä tuettavia perheitä. Myös lapsille korostetaan, että kaikista asioista voidaan puhua yhdessä.
- 5) Lasten ja nuorten vanhemmille kerrotaan lasten turvallisuutta koskevista asioista erityisesti tukiperhetyöskentelyä aloitettaessa. Vanhemmille kerrotaan myös, että keneen lasten vanhemmat voivat olla yhteydessä, mikäli jonkinlaisia epäilyjä väärinkäytöksistä tulee ilmi. Lisäksi varmistetaan, että lapset ja nuoret itse tietävät, mitä

- tehdään ja keneen ollaan yhteydessä, mikäli kokee turvallisuutensa uhatuksi. Erityisesti lapsille korostetaan sitä, että myös vaikeista asioista, kuten seksuaalisesta häirinnästä tai hyväksikäytöstä puhuminen ei ole tabu, vaan yksi aihe muiden joukossa.
- 6) Jokainen tukiperhe koulutetaan asianmukaisesti ennen työskentelyn aloittamista. (Pelastakaa Lapset ry:n koulutus) Pelastakaa Lapset ry:n kouluttajat arvioivat osaltaan tukivanhempien soveltuvuutta tukiperhetyöskentelyyn. Koulutuksessa keskustellaan lapsen ja nuorten koskemattomuuteen ja turvallisuuteen liittyvistä kysymyksissä.
 - 7) Ennen varsinaisen tukisuhteen aloittamista varmistetaan perhekeskuksen toimesta perheen soveltuvuus lasten ja nuorten kanssa toimimiseen haastattelemalla tukivanhemmat.
 - 8) Tukivanhempien kanssa keskustellaan mitä lapsen kohdistuvalla koskemattomuudella tarkoitetaan.
 - 9) Tukiperhetyöskentelyn eri vaiheiden kohtaamisissa, kuten vertaistapaamisissa yms., lisätään tietoisuutta häirinnästä sekä turvallisuudesta ja lisäksi niistä koskevista ohjeista.
 - 10) Tukiperheiden kanssa tehtyihin sopimuksiin kirjataan vastuut sekä sitoutuminen alaikäisten turvallisuutta koskeviin toimintaohjeisiin.
 - 11) Ennen tukisuhteen aloittamista tarkastetaan lasten ja nuorten kanssa työskentelevien rikosrekisteriotteet molemmilta tukiperheen vanhemmilta.
 - 12) Kaikessa toiminnassa pyritään avoimuuteen.
 - 13) Tukiperheille järjestetään tarvittaessa koulutusta, jossa käsitellään tässä ohjeessa esiin tuotuja menettelytapoja ja asioita.
 - 14) Lapsilta, nuorilta ja heidän vanhemmiltaan kerätään palautetta tukiperhetoiminnasta, erityisesti lasten turvallisuuteen ja koskemattomuuteen liittyvistä asioista, jolloin perhekeskus saa käsityksen onko tukiperhetyöskentely toteutunut sovitulla tavalla.

Toimintaohjeet häirintä- ja hyväksikäyttöepäilyjen tai – tapausten ilmaantuessa

On hyvä muistaa, että vastuu asian hoitamisesta on yksin aikuisilla, ei lapsella tai nuorella.

- 1) Varmistetaan, että toiminnassa mukana olevat ovat tietoisia häirintäepäilyjen ja -tapausten varalle luoduista käytännöistä. Ikävissäkään tapauksissa on helpompi edetä, kun toimintatavat on yhteisesti sovittu ja ne ovat kaikkien tiedossa. On erittäin tärkeää, että lapset ja nuoret tietävät, keneen he voivat olla yhteydessä.
- 2) Tarkistetaan huolellisesti kaikki valitukset ja epäilyt. Niihin suhtaudutaan aina vakavasti. Vaikka kysymyksessä ei olisikaan vakava epäily hyväksikäytöstä, vaan pikemminkin huoli siitä, että aikuisen tai nuoren käyttäytyminen alkaa liukua väärään suuntaan, siihen puututaan. Näissä tilanteissa perhekeskus on yhteydessä tukiperheeseen sekä lapsen tai nuoren vanhempiin. Kun puhutaan sukupuolisesta häirinnästä, puhutaan usein sellaisista tilanteista, joissa ei ole kysymys rikoksesta, vaan asiattomasta käytöksestä.

- 3) Rikosepäilyihin puututaan välittömästi. Jos on syytä epäillä, että kysymyksessä on rikos eli rikoslaissa mainittu teko, ollaan poliisiin ja lastensuojeluviranomaiseen yhteydessä viipymättä. Yhteyttä otetaan myös lapsen tai nuoren vanhempiin sekä epäiltyyn henkilöön tai henkilöihin.
- 4) Huolehditaan, ettei mahdollinen häirintä tai hyväksikäyttö jatku. Mikäli kyseessä on epäily vakavammasta häirinnästä tai hyväksikäytöstä, mahdollisen tekijän ja uhrin välinen kanssakäyminen katkaistaan, kunnes asia on selvitetty. Jos lapsen tai nuoren vanhemmat eivät ole tietoisia tilanteesta, heihin otetaan yhteyttä. Mikäli teko tai sen yritys täyttää rikoslain kuvauksen, yhteys poliisiin sekä lastensuojeluviranomaiseen otetaan välittömästi.
- 5) Viestiminen on selkeää ja totuudenmukaisesta. Kaikkia osapuolia, mahdollista epäiltyä, uhria ja uhrin vanhempia kuullaan huolellisesti tapahtuneesta. Huolehdimme, että kaikki osapuolet tietävät, miten valituksen tai epäilyn käsittely etenee toiminnan järjestäjän organisaatiossa ja miten toiminnan järjestäjä on reagoinut asiaan, esimerkiksi tehnyt ilmoituksen lastensuojeluun tai poliisille. Ulospäin viestittäessä huolehditaan sekä mahdollisen uhrin että tekijän oikeusturvasta.
- 6) Tarvittaessa hyödynnetään ulkopuolisia vaitiolovelvollisia asiantuntijoita kuten, Sexposäätiö, Väestöliiton Nuorten seksuaaliterveyden osaamiskeskus ja Raiskauskeskus Tukinainen.

Tämä turvallisuussuunnitelman on hyväksynyt Uudenkaupungin sosiaali- ja terveysjohtaja.
Turvallisuussuunnitelma tarkastetaan kerran kahdessa vuodessa tai aina tarvittaessa.

Päiväys ja allekirjoitus

Suostumus – lausunto sosiaalitoimelta

Annamme suostumuksemme siihen, että Uudenkaupungin perhekeskus pyytää tukiperhevanhemmuutta varten lausunnon perheemme olosuhteista asuinpaikamme sosiaalitoimelta. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 §)

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

1 (4)

Tukiperhehaastattelu

Perheen äidin nimi ja syntymävuosi _____

Perheen isän nimi ja syntymävuosi _____

Osoite _____

Postitoimipaikka _____

Puhelin _____

Sähköposti _____

Tämän hetkinen elämäntilanne

1. Ketä perheessänne asuu? Kertokaa mahdollisista biologisista lapsista (ikä, harrastukset yms.)
2. Onko terveydentilassanne jotain, joka voi vaikuttaa tukisuhteeseenne?
3. Miten vietätte vapaa-aikaanne?
4. Minkälainen suhtautuminen perheellä on päihteisiin?
5. Onko perheellä ollut lastensuojeluasiakkuutta?
6. Onko perheessänne tapahtunut suuria muutoksia viimeisen vuoden sisällä?

Postiosoite
PL 20
23501 UUSIKAUPUNKI

Käyntiosoite
Väiskärntie 2 C
23500 UUSIKAUPUNKI

Laskutusosoite
PL 13
23501 UUSIKAUPUNKI

Puhelin ja sähköposti
02 845 151
uusikaupunki@uusikaupunki.fi

Y-tunnus 0144036-6
uusikaupunki.fi

Kokemuksenne vapaaehtoistoinnasta

1. Oletteko toimineet aiemmin vapaaehtoisena? Jos olette, niin missä?
2. Onko teillä kokemusta lasten ja nuorten kanssa työskentelemisestä?
3. Mitä ajattelette vapaaehtoistoinnin antavan teille?
4. Mistä kiinnostus tukiperheeksi lähtemisestä on herännyt?

Me tukiperheenä

1. Minkälainen tukiperhe olisitte? (vahvuudet, heikkoudet)
2. Miten perheen omia lapsia on valmisteltu tukiperheeksi lähtemiseen?
3. Minkälaisiksi arvioitte omat vuorovaikutustaitonne? (esimerkiksi kanssakäyminen biologisten vanhempien kanssa)
4. Oletteko omassa elämässänne kohdanneet kriisejä? Jos niin, miten käsittelette kriisin ja koetteko selvinneenne siitä?

5. Minkälainen tukilapsi perheeseenne sopisi mielestänne parhaiten?

6. Minkälaisen tuettavan lapsen kokisitte itsellenne haasteellisiksi?

7. Onko teillä auto käytettävissänne?

8. Mistä sait tiedon koulutuksesta? Mitä jäi mieleen koulutuksesta? Mikä yllätti? Mikä tuntui hankalalta?

9. Miten koette sen, että olette vastuussa tukiperhetoiminnastanne perhekeskukselle?

10. Kuinka monta lasta olisitte valmis ottamaan?

Kasvatusperiaatteet

1. Mistä huomaat lapsen lohdutustarpeen ja miten toimit niissä tilanteissa?

2. Onko teidän helppo huomata lapsen tunteita ja ymmärtää mitä on käytöksen takana?

3. Mitä teette, jos lapsi kiukuttelee tai saa raivarin?
4. Miten suhtautuisitte tukilasten ja biologisten lasten välisiin konflikteihin?
5. Miten auttaisit, jos lapsella olisi koti-ikävä?
6. Onko teidän helppo/vaikea puhua tunteista?
7. Mitä tykkäätte puuhata lasten kanssa? Millaisia leikkejä leikitte?

Muita esille tulleita asioita:

Kuljetuslupa

Annan luvan kuljettaa lastani _____
(lapsen/lasten nimi)
tukiperhekäyntien aikana. Lastani saa kuljettaa molemmat tukiperheen
vanhemmista.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Vaitiolositoumus

Minä allekirjoittanut vakuutan noudattavani sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta annetun lain 14§:ssä säädettyä asiakirjasalaisuutta sekä saman lain 15§:ssä säädettyä vaitiolovelvollisuutta ja hyväksikäyttökieltoa niiden tietojen osalta, jotka olen saanut toimiessani vapaaehtoistyössä.

Ymmärrän, että asiakkaalla ja hänen omaisillaan ja läheisillään on oikeus yksityiselämän suojaan ja kunnioitan sitä. Ymmärrän olevani vaitiolovelvollinen, jos saan vapaaehtoistyössä tietoja asiakkaan elämästä tai hänen läheistensä ja omaistensa elämästä enkä näin ollen saa ilmaista saamiini tietoja ulkopuolisille missään tilanteessa.

Tämä vaitiolovelvollisuus sitoo minua vielä vapaaehtoistyöni päättymisen jälkeen.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Tukisuhteen arviointilomake

1. Vastajaan rooli
 - a) tuettava
 - b) tukivanhempi/-vanhemmat
 - c) huoltaja
 - d) toiminnan järjestäjä

2. Kuinka pitkään tukiperhesuhteenne on jatkunut? _____ vuotta _____ kuukautta

3. Rastita seuraavista väittämistä sopivin vaihtoehto
(1 = täysin eri mieltä, 2 = eri mieltä, 3 = lähes samaa mieltä, 4 = samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

1 2 3 4 5	Tukisuhteesta on ollut hyötyä tuettavalle
1 2 3 4 5	Tukisuhteelle asetetut tavoitteet toteutuivat
1 2 3 4 5	Tukiperhe on ollut sopiva tukimuoto

4. Arvioi miten tuettavan tilanteen muutosta tukisuhteen aikana. Ympyröi sopivin vaihtoehto.
 - a) tilanne on muuttunut erittäin hyvään suuntaan
 - b) tilanne on muuttunut hyvään suuntaan
 - c) tilanne on edennyt jonkin verran
 - d) tilanne on ennallaan
 - e) tilanne on huonontunut

5. Muu palaute tukiperhetyöskentelystä?